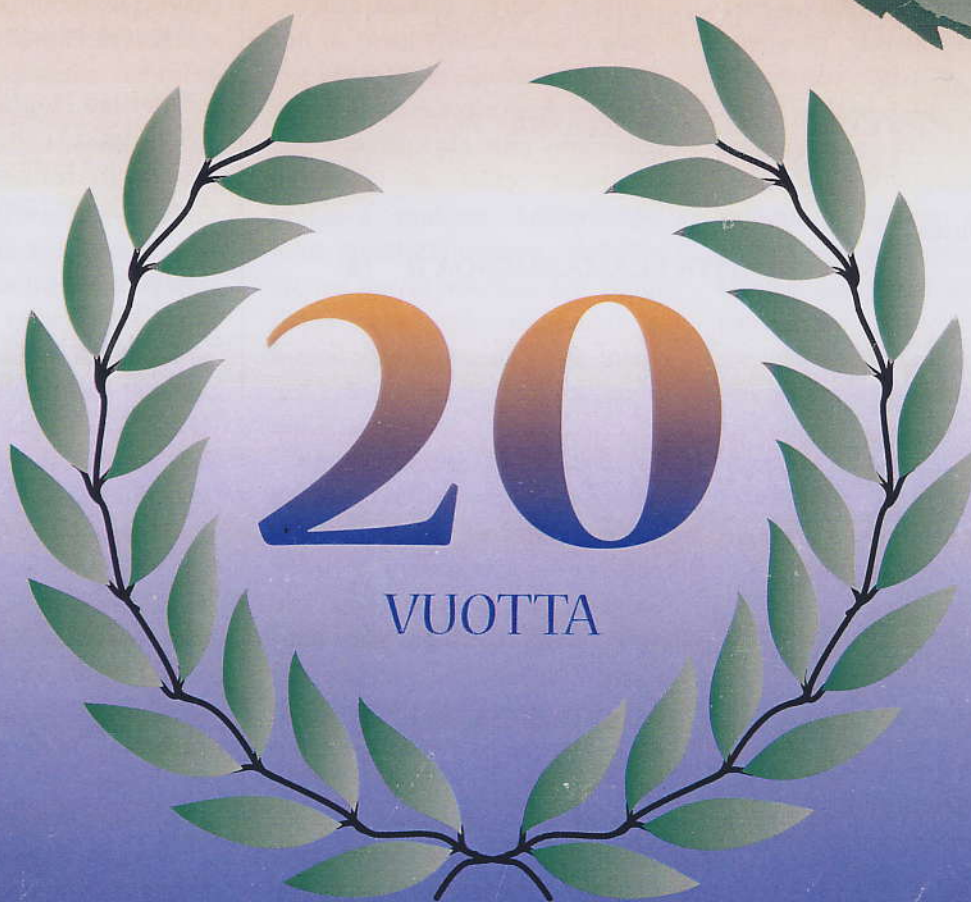

Orpansa

N:o 1/1999 (vuodesta 1979 n:o 49)

ORPANA • TAMPEREEN SEUDUN SUKUTUTKIMUSSEURA RY:N JULKAISU

Hallitus

Puheenjohtaja

Pekka Nuottajärvi

Neulaniemenkatu 2
35100 ORIVESI
puh. 03-3354308

Varapuheenjohtaja, julkaisujen vastaava toimittaja

Antti Hietala

Kortesuontie 41
33420 TAMPERE
puh. 03-3440199

Sihteeri (jäsenasiat)

Milja Piepponen

Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE
puh. 03-2232768

Rahastonhoitaja

Kristiina Hopia

Sariolankatu 4
33730 TAMPERE
puh. 03-3647805

Retket

Ari Vesola

Peltolammink. 16 B 34
33840 TAMPERE
puh. 03-2650507

Ohjelmavastaava

Johanna Kurela

Yliopistonkatu 45 D 43
33500 TAMPERE
puh. 03-2612292

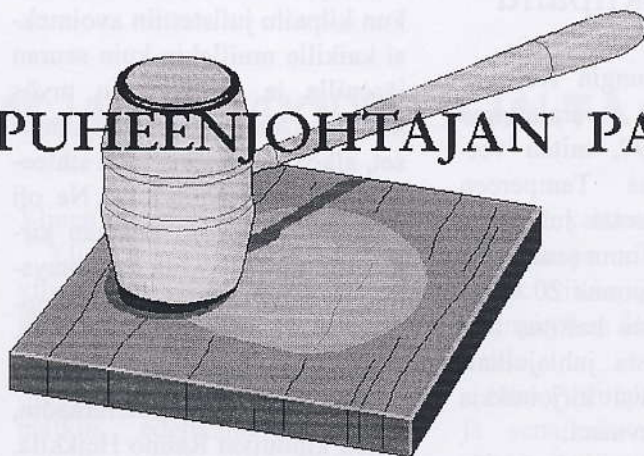
Seuran postiosoite:

Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE

Sisältöä:	sivu
Pekka Nuottajärvi: PUHEENJOHTAJAN PALSTA	1
Kirjoituskilpailusta	2
Arja Sievola: EMPUMMEJA 300 VUODEN AJALTA	3
Eino Koskinen: ENKEL - TUNNETTU KALAMIES	7
Mariliina Valkama: HEIKKI OLI HYVÄ MIES	10
Harri Koivisto: PUNAINEN JA VALKOINEN VAARI	12
Kristiina Hopia: SYYSRETKELLÄ MÄNTÄSSÄ JA KEURUULLA	16
Olavi Kallioniemi: KARKKULAISTA ELÄMÄNMENOA II	18
Anja Nieminen - Porkka: PIRKANMAAN SUKUTUTKIMUS- SEUROJEN JA VIRON SUKUTUT- KIMUSSEURAN YHTEISTYÖ KÄYNNISTYI	23
TSSS: n kirjastohankinnat v.1998	21

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Tutkimusrikasta alkavaa vuotta!

Hyvä Tampereen sukututkimusseuran jäsen, taas on vuosi kulunut loppuun ja uusi alkamassa. Kun katsomme mennyttä toimintarikasta vuotta, näemme siellä kauden alussa seuramme menestyssekkään sukututkimuspäivän, vilkkaan kevätkauden toiminnan Savonlinnan suuntaan tehtyine retkineen.

Kesätaun jälkeen jatkuneissa jäsenkokouksissa on ollut hyviä esitelmiä ja runsaasti jäseniä niitä kuulemassa. Syysretkellä Mänttään ja Keuruulle katsoimme seudun nähtävyyksiä ja teimme tuttavuutta Keurusselän seudun sukututkijoiden kanssa, joista saimme mainioita lisäoppaita retkellemme. Seuran järjestämän kirjoituskilpailun voittajat palkittiin syyskauden viimeisessä kokouksessa.

Edessämme on seuran kahdeskymmenes toimintavuosi, joka on tietenkin juhlatvuosi ja kädesäsi on nyt sen kunniaksi Juhla-Orpana. Tammikuun sukututkimuspäivänkin vietämme 20-vuotisjuhlan merkeissä. Seuramme perustivat keväällä 1979 Tampereen Työväenopiston edellisen talven sukututkimuskurssilaiset ohjaajansa Lauri

Orispään johdolla. Perustamisiakirjan alla on 19 perustajajäsenen allekirjoitukset. Tästä vaatimattomasta alusta jäsenmäärä ja toiminta alkoi kasvaa ja kehittyä. Kymmenvuotisjuhlaa vietettäessä jäseniä oli jo lähes 300 ja toisen kymmenvuotiskauden tullessa nyt täyteen ylitynee 400 jäsenen raja.

Tämä asettaa seuran hallituksen ja muut toiminnasta vastaavat henkilöt melkoisen haasteen eteen. Enää ei tulla toimeen sillä, että tehdään vain niin, kuten aina ennenkin on tehty, vaan on mentävä mukaan kehitykseen, joka sukututkimuksen alallakin etenee hurjaa vauhtia. On tullut tietokoneet sukututkimus- ja muine ohjelmineen, sekä Internet jatkuvasti laajentuvine mahdollisuuksineen.

Yhteistoiminta ja verkostoituminen ovat nykyajan muutosnoja yhdistystoiminnassakin. Tämä ei kuitenkaan ole mikään uusi asia seurallemme, sillä perinteisesti meillä on ollut hyvät suhteet naapuriseuroihin. Myös lähiseuduille perustettujen uusien sukututkimusseurojen ja niiden johtohenkilöiden kanssa on ollut kontakteja sekä keskustelua mahdollisesta yhteistoiminnasta mm. retkien ja opintomatkojen suhteen. Tutustumalla toisten seurojen toimintaan ja

jäseniin saattaa saada virikkeitä ja ideoita monipuolistamaan omankin seuran toimintaa. Tarvitaan vain ennakkoluulotonta ja vastaanottavaa mieltä, jota toivon niin seuran johdolta kuin jäsenistöltäkin.

Tulevan kevätkauden ohjelmassa on esitelmiä monilta eri aloilta ja jotain aivan ennen näkemätöntäkin, jonka voimme oheisesta jäsenkirjeestä lukea. Kevätretki tehdään huhtikuun lopulla Helsinkiin, siitä tarkemmin kokouksissa.

Vuoden 1999 Valtakunnalliset sukututkimuspäivät ovat maaliskuun lopulla Mäntässä. Seuramme osallistuu niihin omalla osastollaan. Toivottavasti saamme seurastamme hyvän edustuksen tähän tapahtumaan, nyt kun se on aivan kohtuullisen matkan päässä.

Toivotan jäsenille ja kaikille sukututkimuksen ystäville Hyvää Uuttavuotta!

Pekka Nuottajärvi

Kirjoituskilpailu

Tampereen kaupungin Kulttuuritoimi tiedusteli seuraltamme tammikuussa 1997, miten voimme osallistua Tampereen kaupunki 220 vuotta juhlavuoteen 1999. Koska oma seuramme täyttää samana vuonna 20 vuotta, seuran silloinen hallitus teki päätöksen julkaista juhlaulkaisun, joka sisältäisi kirjoituksia tamperelaisista suvuista.

Asiasta ilmoiteltiin jäsenistölle vuoden 1997 aikana jäsentilaisuuksissa, mutta kirjoituksia ei alkanut kerääntyä. Kevätkaudella 98 julistettiin kirjoituskilpailu, jossa on rahapalkintoja. Näin toivottiin kiinnostuksen

lisääntyvän. Mutta vasta sitten kun kilpailu julistettiin avoimeksi kaikille muillekin kuin seuran jäsenille ja hyväksyttiin myös kertomuksenluonteiset kirjoitukset, alkoi kirjekuoria tulla sihteerille. Niitä kerääntyi 11. Ne oli kilpailun sääntöjen mukaan kirjoitettu nimimerkillä ja yhteystiedot olivat suljetuissa kirjekuorissa.

Seuran hallitus oli kokouksessaan valinnut arvosteluraadin, johon kuuluivat Raimo Heikkilä, Antti Hietala, Olavi Kallioniemi, Johanna Kurela, Helvi Murto ja Raine Raitio. Ensimmäisessä kokoontumisessa (13.10.98) raatilaiset saivat kilpailukirjoitukset luettavakseen. Seuraavalla ker-

ralla kokoontuessaan (29.10.98) raadin jäsenet antoivat pistearvostelunsa. Pitkän keskustelun jälkeen todettiin, että kirjoitukset jakautuivat kahteen tyyppiin; tarinoihin ja sukututkimuksiin. Vertailu oli vaikeaa, mutta lopulta päädyttiin siihen, että voittajaksi valittiin paras sukututkimustyyppinen kirjoitus. Toinen sija jaettiin kolmen tarinatyypin kirjoituksen kesken. Kolmatta palkintoa ei jaettu.

Tampereen seudun sukututkimusseura onnittelee voittaneita kirjoittajia.

Voittaneet kirjoitukset ovat tässä julkaisussa.

a.h.

Voittajaksi selviytyi Arja Sievola, Tampere (Empummeja 300 vuoden ajalta)

Toiselle sijalle sijoittuivat Mariliina Valkama, Tampere (Heikki oli hyvä mies)

Harri Koivisto, Rovaniemi (Punainen ja valkoinen vaari)

Eino Koskinen, Tampere (Enkel - tunnettu kalamies)

Voittajia palkintojenjakotilaisuudessa. Vasemmalta Eino Koskinen, Mariliina Valkama ja Arja Sievola. Kuvasta puuttuu Harri Koivisto Rovaniemeltä.

EMPUMMEJA 300 VUODEN AJALTA

Tammerkosken rannalla kaupunkia edeltäneen Tammerkosken kylässä jo ennen kaupungin perustamista pidempiaikaisesti asuneina olivat Erkkilän talon asukkaat monessa polvessa.

Harvalukuisia ovat ne tamperelaiset, jotka ovat polveutuneet tästä suvusta Enbomeina, Elokoskina ym. Paikkakuntaan niin kiintyneinä, että ovat eläneet ja asuneet siellä yhtäjaksoisesti polvesta polveen yli 300 vuoden ajan.

SUVUN JUURET ERKKILÄSSÄ

Keskiajan päättyessä Tammerkosken itärannan tuntumassa oli kolme taloa Erkkilä, Siukola ja Kyttälä (kaikkia kaksi). Kyttälän talot vanhan Suomen Pankin paikkeilla, Siukolan talot Satakunnankadun alkupäässä ja Erkkilän talot Satakunnansillan ja palolaitoksen välisessä maastossa. Erkkilä ja Siukola yhtenäisellä niitty- ja vainioalueella ulottuen pohjoisessa Näsijärven kallioihin, idässä Tammelantorin vaiheille, etelässä Ronganojaan ja lännessä Tammerkoskeen sekä koskeen pistävässä Myllynielessä olleeseen myllyyn. Aiemmin oli Tammerkoskella ainoastaan yksi Erkkilä. Säilyneiden todisteiden valossa se oli ollut koko Pirkkalan suurimpia karjatiloja. Koukku veroperusyksikkönä veroluettelossa Erkkilä mainitaan puolen koukun kokoisena. Vuonna 1568 jaettiin talo kahtia kahden veljeksken kesken. Jaossa muodostuivat

Ylinen ja Alanen Erkkilä.

Ylistä Erkkilää v.1659-91 viljeli Sipi Heikinpoika. Hänen jälkeensä poikansa Heikki Sipinpoika v.1692-97 ja Matti Sipinpoika v. 1698-1700. Kummatkin edellämäinitut pojat joutuivat sotakentille. Katosivat sinne tai sodan aiheuttamaan kurjuuteen. Ainoastaan Tammerkosken yläputouksella mylärinä toiminut Perttu Sipinpoika selvisi vuosisadan vaihteen yli. Hän ei itse ottanut taloa viljelykseensä, mutta hänellä ja vaimolaan Kirstillä oli pojat Juho ja Yrjö, joista vanhin Juho 25 vuotiaana otti v.1709 perintötilan autiona viljelykseensä. Kohensi tilaa, kaskesi ja käytti erämaita elantonsa hankkimiseen. Hän oli kahdesti naimisissa. Kaarinan kanssa hänellä oli Tammerkoskella syntyneenä kaksi poikaa Erkki ja Yrjö. Yrjön tiedetään kuolleen kaatuneen kuorman alle 30 vuotiaana. Kaarinan kuoltua Juho Pertunpoika Erkkilä meni 52- vuotiaana naimisiin 38-vuotiaan Marketta Eerikintytären kanssa. He saivat yhdessä vielä kaksi lasta Matin ja Juhon. Kummankin pojan tiedetään toimineen välillä lukkareinakin. Matti otti myöhemmin nimen Kytenius, ja perheen kuopus Juho Juhonpoika lähti isännäksi nykyisen Kurun Ala-Toikon taloon. Isä Juho pysyi Ylisen Erkkilän isäntänä vuoteen 1743, jolloin talo siirtyi hänen vanhimmalle pojalleen Erkille.

Vanhoista tuomio- ja käräjäpöytäkirjoista käy selville, että Juho Pertunpoika Erkkilä muiden talonpoikien tavoin sopi

ainakin kahdesti sillan rakentamisesta ja niiden kunnossapidosta. Sillan, joka johti kosken yli nykyisen Hämeensillan paikkeilla.

Juho Pertunpoika kuoli v.1770 ja senaikaisen tavan mukaan mitä ilmeisemmin haudattiin Messukylän keskiaikaisen harmaakivikirkon alle. Hautapaikat määräytyivät varallisuuden mukaan. Vuodelta 1748 olevan penkkijärjestyksen mukaan kirkossa kuorista lähtien kahdeksannessa penkkirivissä istuivat Erkkilän, Kyttälän ja Siukolan miehet. Naisten puoli seurasi mikäli mahdollista samaa järjestystä.

Isäntä Erkki Juhonpoika Erkkiläkin oli kahdesti naimisissa. Kirsti Juhantytären kanssa hänellä oli neljä lasta Erkki, Mikko, Maria ja Anna. Kirstin kuoltua 57- vuotiaana Erkki meni naimisiin 30 vuotiaan Maria Heikintytären kanssa ollessaan itse jo yli 60 vuotias. He saivat kaksi lasta, Leenan ja Eliaksen. Erkki jätti talon tavan mukaan vanhimmalle pojalleen Erkille Erkinpojalle vuonna 1775. Tämä viljeli taloa vuoteen 1783, jolloin kuoli vain 42 vuotiaana. Isä Erkki Juhonpoika itse kuoli vuotta myöhemmin 74 vuotiaana. Pojan leski piti tilaa kunnes vanhin poika Erkki Erkinpoika - peräkkäin kolmas Erkki-niminen isäntä - otti sen viljelykseensä ja viljeli sitä 1791-97, jolloin perintötila Ylisen Erkkilä N:o 2 yhdistettiin Hatanpään kartanoon kuten Kyttälän ja Siukolan molemmat talot. Alkujaan monien itse-

näisten talonpoikaistalojen muodostama Tammerkosken jakokunta kehittyi lähes yksiin käsiin.

ENBOMIN TORPPARIT

V.1710 syntyneen Erkki Juhonpoika Erkkilän nuorin poika Elias syntyi vuonna 1778 ja oli kuusivuotias isänsä kuollessa. Koska vanhin veli Erkki jäi Yli-seen Erkkilään isännäksi, päätyi Elias Hatanpään torppariksi. Samalla hän otti uuden sukunimen Enbom.

Elias Enbom omisti ja viljeli vaimonsa Maria Pietarintyttären kanssa torppaa 1800 - luvun alkuvuosista vuoteen 1845. Torpan rakennukset sijaitsivat silloisella Tammelan vainioilla nykyisen Pinninkadun ja Vellamonkadun kulmassa. Perheeseen syntyi sen ajan mukaisesti paljon lapsia. Heillekin kymmenen: Leena, Hedvig, Henrik, Johanna, Heikki, Maija, Eeva, Kustaa, Anna ja Karl. Vain Karlin tiedetään kuolleen vuoden ikäisenä. Pellon antimien lisäksi perhe keräsi metsästä tuohtia, lehdeksiä, aidaksia ja polttopuita. Metsä oli myös kohtalaisen hyvää laidunta, joka kuitenkin petoeläinten vuoksi oli epävarmaa. Lapset toimivat paimenina heti kuin siihen kykenivät.

Nuorin aikuiseksi varttuneista pojista Kustaa Eliaksenpoika Enbom viljeli isänsä jälkeen torppaa, jota myös Eliaksen torpaksi toiset silloin kutsuivat. Liekö nimi Enbom ollut vaikea lausua, kun heitä Empummeiksi myös tiedetään kutsutuiksi. Puolisonsa Maria Juhantyttären kanssa Kustalle syntyi myös kymmenen lasta: Maria, Juho, Kalle, Frans, Kustaa, Viktor, Maria, Johanna, Iida ja Emil. Myös heille torpan maiden lisäksi kyläntakainen metsämaa oli

elinehto. Siellä he laidunsivat lehmää ja kahta hevosta. He riipivät lehdeksiä, tekivät luudaksia, syksyisin marjastivat ja pojat linnustivat. Elämä torpassa ei ollut helppoa, ruokittavia oli paljon.

Torppa sijaitsi alueella, joka 1876 liitettiin Tampereen kaupunkiin, kun Tampere osti Hatanpäältä Tammelan alueet. Kustaa Enbomin vanhin poika Juho Kustaa Enbom, s.1843 Messukylässä Tampereen alueella, oli sitten viimeinen torpan viljelijä vaimonsa Johanna Matintyttären kanssa. Isä Kustaa Enbom kuoli vuosi liitoksen jälkeen 61 vuotiaana.

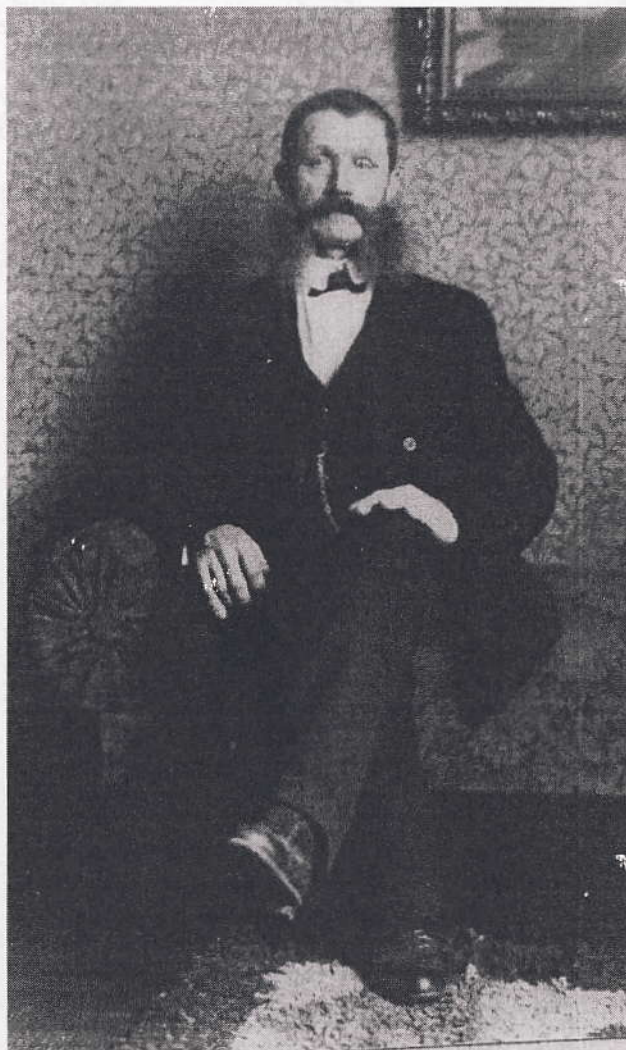
TORPASTA TEHTAISIIN

Hetimiten isän kuoltua torppari Juho Kustaa Enbom muutti Kyttälään vuonna 1877. Hän omisti talon nro 369 vieriviereen numeroitulla tonttitilkulla Kyttälän kaupunginosassa. Talon vieritse kulki ruohoinen kuja. Hiukan etelämpänä kulki maantie etelään Hatanpäälle päin. Avioliitosta syntyi viisi lasta Johan, Kaarlo, Iida, Kustaa ja Johanna. Heistä Kustaa kuoli viiden kuukauden ikäisenä.

Juho Enbom työkenteli Tampereen tehtaissa aamuhäisestä kuudesta iltamyöhään puoli kahdeksaan. Välissä puolen tunnin ruokatauko. Lauantaisin ja juhla-aattona yleensä pääsi viideltä. Päivälliseksi hänellä oli pala

leipää, jonka päällä silakkaa. Juomana piimää tai jauhokaljaa. Illalla sitten odotti kotona yleensä keitetyt perunat tai soppa. Lihaa oli vain määräselteään ja harvoin. Kuivaa leipää löytyi usein pöydästä. Ei ollut Juho Enbomilla vara tilata Uutta Suometarta. Perhe tyytyi raamattuun ja katekismukseen.

Vanhempi tytär Iida s.1874 toimi työnjohtajana Tampereen verkatehtaassa tehden kahden toista tunnin työaikaa. Verkahtaan kirjasto oli avoinna tehtaalaisille torstaisin ja siellä sekä tehtaan lukusalissa hän vieraili useasti tyydyttäen tiedonhaluansa sanomalehtien avulla jo nuo-

Johan Alfred Enbom

s. 12.12.1869

k. 9.4.1950

rena tyttönä. Nuorempi tytär Johanna s.1879 kävi kansakoulun Tampereella ja vihittiin 1897 kansakoulunopettaja Kustaa Huhtalan kanssa. Vanhin poika Johan s.1869 työskenteli Finlaysonilla.

V.1877 Kyttälä Tammelan tavoin siirtyi kaupungin omistukseen ja Enbomin perheestä oli tullut tamperelaisia. Juho Enbomille ei liitoksesta hyvää seurannut. Talo oli oma, mutta maan alla kuului kaupungille. Kaupunki taivutti kirjalliseen sopimukseen. Seurauksena tonttivuokrat nousivat ja vuokra-aikaa jatkettiin vain 15 vuodella, kunnes sitten kevääseen 1892 mennessä oli talo purettava. Juho Enbom kuoli Tampereella 1927 84-vuotiaana ja vaimo Johanna jo v.1920 74-vuotiaana.

Juho Enbomin vanhin poika Johan Alfred Enbom s.1869 vihittiin v.1891 Iida Laajalan kanssa. Avioliitosta ovat syntyneet Tampereella 11 lasta, joista kolmet kaksoset: Karl, Iida, Frans, Johan, Frans, Edvard, Anna, Sylvi, Vilho, Lydia ja Martti. Kaksi Frans-nimistä poikaa kuolivat vauvoina, toinen seitsenkuisena ja toinen vuoden ja kuukauden ikäisenä. Lapsista useimmat työskentelivät Tampereen tehtaissa työmiehinä. Karlilta tuli merimies ja Johan kuoli haavoihinsa Viipurissa v. 1919.

ELÄMÄÄ ERI KAUPUNGINOSISSA

Johan Alfred Enbom työskenteli Finlaysonin tehtaassa työmiehenä. Hän ei luottanut sukanvarteen eikä pankkeihin. Hänellä oli tili kuolemaansa asti Osuusliike Voimassa ja Finlayson-Forssan huoltokonttorissa. Hänellä oli kokovillaista sarssia pyhävaatteet. Niihin kuuluivat housut,

takki ja liivi. Asuun kuuluivat myös pyhäsaappaat ja päällystakki. Näitä vaatteita hän aluksi käytti vain pyhäisin. Vaimonsa Iidan kuoltua v.1930 Johan muutti tyttärensä Iidan luokse asumaan Puuvillatehtaankatu 9:ään. Tytär Iida oli itsekin vuotta aiemmin jäänyt leskeksi miehensä Väinö Hannulan kuoltua Kuru-laivan haaksirikossa v.1929. Samassa korttelissa asui myös Johan Alfredin vanhin elossa ollut poikansa Vilho Enbom.

Johan Enbomin toiseksi vanhin tytär Anna Enbom s.1902 vihittiin v.1925 Vilho Jalmari Mäkinen kanssa. Nuoripari asettui asumaan myös Amuriin Kalliokadulle. Siellä asuessaan heille syntyivät vuoden päästä kaksospojat Leo ja Erkki.

*Anna Enbom ja Vilho Mäkinen
vihkikuvassa 15.11.1925*

Vuotta myöhemmin siitä tytär Irja. Nuoripari lapsineen muutti lasten ollessa aivan pieniä huoneen ja keittiön asuntoon Näsi-

linnankatu 4:ään entiseen Sitkaan. Viereisessä korttelissa asuivat Johan-vaari, Iida-täti ja Vilho-eno.

Kamarin seinissä oli oikein paperitapetit. Huonekaluina kaksi puusänkyä, leposohva, pari lipastoa, pöytä ja pari tuolia. Valkoisen kaakeliuunin vieressä kaksospoikien pinnasänky ja keskellä lattiaa pikkutyön kehto. Keittiössä oli oma puuhella. Vieressä puuloora, komerokaappeja, pöytä ja kolme tuolia. Kylmä vesi tuli keittiöön. Huussi, pesu- ja leivintupa sijaitsivat

Leo tiimussa

pihanperällä eri rakennuksessa ja olivat yhteiskäytössä.

Toinen kaksosista, Leo, oppi veljeensä huonommin kävelemään. Hänellä sanottiin olevan heikot jalat. Annaa neuvottiin pitämään jalkoja lämpimässä vedessä. Niin sitten uunin eteen tuotiin vesitiinu, jossa oli lämmintä vettä ja useasti Leo istutettiin metallivanteiseen puutiinuun istumaan. Pellavapäinen poika istui ja pulikoi paljussa päivittäin. Liekö lämminvesihoidon ansiota vai mitä, mutta Leo oppi kävelemään eikä jaloissa ole todettu sen jälkeen mitään erityistä.

Anna hoiti lapsia kotona. Vilho Mäkinen toimi työnjohtajana Finlaysonin tehtaalla. Hän oli myös loistava laulaja ja kuului Työväen laulu- ja soittoseuraan, käyden ainakin kerran esiinty-

mismatkalla Virossa asti. Perheen elämä tuntui turvatulta, mutta sitten kohtalo sääti kaikki toisin. Kaksospoikien ollessa viisi- ja pikkusiskon neljävuotias äiti Anna sairastui kurkkumätään. Leo ei muista äidistään muuta kuin, että ambulanssi tuli ja vei äidin sairaalaan. Anna oli viimeisillä voimillaan ollut huolissaan, että mihinkä hänen pienet lapsensa joutuvat. Anna kuoli Pyynikin sairaalassa 29-vuotiaana v.1931. Vilho Mäkinen ei enää avioitunut. Lapset välttyivät joutumasta Rauhanien lastenkotiin, kun leski-isä sai houkuteltua siskonsa Katri Mäkisen lasten- ja taloudenhoitajaksi kotiinsa. Katria lapset nimittivät Kaisa-tädiksi.

Lapset viettivät kesänsä tätinsä Iida Hannulan kesäpaikassa Teiskossa. Järvenrantapaikassa, jota Kärppäläksi kutsuttiin. Siellä kesät oli myös isoisa Johan Enbom. Vilho ja Kaisa-täti viettivät kesänsä yleensä kaupungissa osallistuen omiin rentoihinsa.

Kuolema vieraili jälleen yhdeksän vuotta Annan kuoleman jälkeen. Perheen isä Vilho Mäkinen menehtyi sydänhalvauk-

seen aamulla töihin lähtiessään kotonaan päivää vailla 38-vuotiaana v.1940. Tampereen kaupungin Raastuvanoikeus määräsi Kaisa-tädin lasten holhoojaksi. Holhoojaominaisuudessaan hän sai holhottiensa puolesta nostaa Vilhon henkivakuutukset Henkivakuutusyhtiö Suomesta ja Kansasta. Lapset ja Kaisa saivat jäädä asumaan silloiseen tehtaan omistamaan huoneistoon, koska Leo oli jo silloin 14 vuotiaana isänsä tavoin Finlaysonilla töissä. Käytyään kuusi luokkaa Aleksanterinkoulua oli Leo päässyt kehräämään puolien karräriksi.

Aikanaan sitten toinen kaksospojista Erkki lähti merille. Hän meni naimisiin Hellevi Karppasen kanssa. He muuttivat Ruotsiin ja sieltä myöhemmin Espanjaan.

Leon mennessä naimisiin v.1949 Heleena Leppäsen kanssa sisar Irja joutui muuttamaan pois. Hän meni naimisiin Onni Mikkosen kanssa ja he asuvat edelleen Tampereella.

Kaisa-tädinkin oli muutettava nuorenparin tieltä Kaivokadulle. Hän työskenteli Ellen Lahden kampaamossa kuolemaansa

saakka. Leon ja Heleenan asunto oli vaatimatonta ja kylmä talvella. Ei peseytymismahdollisuutta, mutta olihan Virtasen sauna Mustanlahdenkatu 4:ssä. Siellä Leo jo pienestä pojasta lähtien oli käynyt. Lauantai-iltapäivisin sinne saippuan ja vampun kanssa lähtivät. Vaatteet laitettiin naulaan ja miehet sekä naiset kävivät yhteiseen löylyyn matalalla väliseinällä erotettuun saunaan. Kassasta sai limsaa, portteeria tai läkkitoopillisen vaarin kaljaa maksua vastaan. Jos oli hopeinen taskukello unohtunut mukaan senkin sai saunomisen ajaksi kassaan jättää maksua vastaan.

Johan Alfred Enbom kuoli tyttärensä Iidan luona Puuvilla-tehtaankatu 9:ssä 81 vuotiaana vuonna 1950. Johan-vaarista Leo ja Heleena muistavat, kuinka hän viimeisinä vuosinaan heillä kyläillessään istui koko ajan päällystakkiaan riisumatta.

Johan ja Iida Enbomin sekä Vilho ja Anna Mäkisen viimeiset leposijat sijaitsevat Kalevankankaan hautausmaalla.

Kuvassa vasemmalta Erkki, Leo ja Irja Mäkinen sekä edellisten serkku Eero Hannula Teiskon Kärppälässä 1928.

Leo Mäkinen kyydissä kun serkkunsa Eero Hannula työntää. Poikien täti Lydia Enbom taustalla.

* * * *

Enkel – tunnettu kalamies

Tampereella Amurin kaupunginosassa vaikutti isäni kertoman mukaan tämän vuosisadan alkuneljänneksellä mies nimeltään Enkel. Ruotsin kielessä sana *enkel* tarkoittaa yksinkertaista, joskaan pappi Enkelistä ei voida niin sanoa. Hänen etunimeään en muista, saattoi olla Yrjö. Hän oli suuri mies ja oli hänellä mukaa, musta parta. Kun hän puhui, oli ääni kuin ukonilman pauhu. Varsinkin kesäaikaan Enkel oli armoton kalamies.

Pappa Enkelillä oli hyvin vanha soutuvene, jota hän piti Eljanderin rannassa Särkänniemestä hieman länteen. Vene oli vanha ja huonossa kunnossa. Sitä oli paikattu monesta kohtaa peltisuikaleilla ja pahimpiin kohtiin oli laitettu paksulta pikeä. Tavalliselle miehelle vene olisi ollut liian raskas käsiteltäväksi, mutta ei suinkaan Enkelille. Kerran eräs koiranleuka halusi ostaa ukon veneen ja tarjosi siitä 100 markkaa senaikaista rahaa. Enkel muljautti miestä kerran, sylkäisi pitkän mällisyljen ja sanoi: "Perkele, siinä on jo sadan markan pellitkin! En myy."

Eljanderin rannassa oli – ja on vieläkin – komeita, laakeita kallioita soutuveneiden teloille. Nykyisin paikka on varattu yksinomaan kaupunkilaisten uimarannaksi, sillä kallioilla on mukava loikoilla ja ottaa aurinkoa. Enkelin papan aikoihin "Ellunrannassa" käytiin myös uimassa, mutta Amurin akat olivat havainneet sen oivalliseksi maton-

pesupaikaksikin. Laakeille kallioidelle oli hyvä levittää matot veden rajaan ja suorittaa tehokas pesu. Ylempänä kalliolla oli taas puolestaan erinomainen paikka kuivatella pestyjä mattoja.

Hyvistä pesupaikoista käytiin joskus kovaakin kilpailua kesikesän kauniina pyykkipäivinä. Akkoja hyöri kalliolla kuin muurahaisia ja pulina oli sen mukaista... Ai-ai, kuinka Henriks-son oli taas juovuspäiten hakanut muijansa sinelmille tai kuinka se tai tämä akka oli jättänyt pyykituvan siivoamatta ja kuinka D-portaan nuoremiehen asunnosta oli aamuyöllä lähtenyt epäilyttävän näköinen naikkonen.

– Kyllähän te tiedätte.

Siimat solmussa

Oli keskikesä. Enkel aikoi laskea muutaman sata koukkua pitkäsiimaa Näsijärveen saadakseen ruokavalionsa hieman särvintä. Pitkäsiima oli kuitenkin ensin syötettävä. Tämä tarkoittaa, että koukkuihin on pistettävä syöteiksi joko kalanpalasia tai kasiaisia tai niin kuin nykyisin hienosti sanotaan kastematoja.

Syöttäminen tapahtui Enkelin portaiden edessä ulkosalla parin koivupöllin päällä, johon pitkäsiimalaatikot asetettiin. Siinä sitä olikin näytelmää pihan pojille, jotka katselivat touhua kunniottavan matkan päästä. Syöttämistyössä oli usein mukana Enkelin monivuotinen kalakaveri Lönn. Enkelin ukkosmainen ääni

kuului muutaman korttelin päähän, kun hän manaili, jos kasiaisen ei suostunut suosiolla menemään koukkuun. Silloin piti kastaa märät ja limaiset sormet santaan, jotta madosta saatiin pitävämpi ote.

Pitkäsiiman selkäsiima kerättiin noin 60 x 60 -senttiseen laatikkoon. Selkäsiimaan puolestaan solmittiin noin puolen metrin pituinen tapsi, jonka päässä oli sitten itse koukku. Koukunpuoleinen tapsinosa taas vedettiin laatikon laitaan sahatuun rakoon. Näin tapsit, koukut ja selkäsiima pysyivät järjestyksessä ja ne oli helppo laskea yksitellen veteen veneen perästä, kun toinen souti venettä.

Yhdessä pitkäsiimalaatikossa – tai velalootassa, kuten silloin sanottiin – oli tavallisesti 200 tapsia ja koukkua. Selkäsiimaa tuli yhtä laatikkoa kohti jonkun verran yli 300 metriä, sillä tapsien väli oli noin 1,5 metriä ja molempiin päihin jätettiin kymmenkunta metriä vapaata siimaa. Kun siima oli syötetty, se vietiin yöksi kellariin, jossa syötit pysyivät tuoreina seuraavaan aamuun, jolloin lähdettiin laskemaan pyydykset veteen.

Näin sitten tapahtuikin. Kaunis kesäaamu oli parhaimmillaan. Ukko nautti jo etukäteen pääsystään mieluisan harrastuksensa pariin. Enkel nouti kellarista kolme tai neljä velalootaa, nosti ne päänsä päälle ja alkoi astella Sotkankatua Amurin rautatieseksaketta kohti, josta pääsi helposti

Porin radan yli ja "Ellun-
rantaan" johtavalle polulle.

Enkel-raukka hieroi mustaa
partaansa ja mylvi kuin sonni

viaan ja ihmetellä, mikä oli moi-
sen metelin syy. Järven selällä

Rannassa oli jo täysi matto-
pyykkiralli menossa. Akkoja oli
ranta täynnä. Mattoja siellä ja
täällä. Muutama akka oli Enke-
lin veneen lähistöllä ja – voi
kauhistus! – yksi mäntysuovan
palanen oli jäänyt juuri sopivasti
kalliolle ja tietenkin Enkelin
kulkureitille, kun hän saapui
kantaen päänsä päällä velalaati-
koita. Tietenkin jo arvaatte, että
ukko astui suovan päälle ja hup-
sista vain, nurin meni mies ja
velalaatikot sen sileän tien pitkin
Eljanderin kallioita.

Kaunis kesäpäivä muuttui siinä
samassa hetkessä mahdottomak-
si ukonilmaksi, niin ainakin si-
vullisista ja etenkin akoista tun-
tui. Kalamies pauhasi ja manasi
niin, että läheisistä männyistä
tippuivat kuivemmat kävyt maa-
han. Siinä siunaamassa hetkessä
kaikki akat keräsivät mattonsa,
korinsa ja pesuvälineensä ko-
koon, käänsivät helmansa ylös ja
niin oli kalliot tyhjänä pyykkia-
koista, jotka hajaantuivat kuin
kanalauma kuka minnekin.

katsellessaan täysin sekaisin
menneitä pitkäsiimojaan. Taisi
olla, että koko Amuri pidätteli
henkeään.

Parisen viikkoa siinä meni,
kun ukko selvitteli siimojaan
talon pihassa. Joskus joku po-
janklopeista sai kunniatehtävän
pitää kiinni siimasta, kun mestari
itse käänsi ja väänsi siimaa sel-
vemmäksi. Ja manauksia tuli.
Niitä sateli tuhkatihedään. Kaikki
pyykkiakat saivat kuulla kun-
niansa ja mäntysuopa varsinkin.
Ei hän manauksillaan mitään
pahaa tarkoittanut. Se oli hänen
tapansa ilmaista itseään.

Näsijärven suuri meritaistelu

Oli toinenkin kaunis kesäaamu.
Näsijärvi oli aivan peilityyni.
Enkel oli soutuveneellään jär-
vellä vetämässä uistinta.

Yhtäkkiä alkoi kuulua Reuha-
rinsaaren tienoilta hirveätä me-
teliä. Tyyntä järvenpintaa pitkin
ääni kulkeutuu kuuluvana pitkiä
matkoja. Saaressa olijat ja muut
uistelijat alkoivat höristellä kor-

oli yksi soutuvene, jossa mies
välillä seiso, välillä istui ja kä-
det heiluivat kuin tuulimyllyn
siivet. Ääntä ja manausta tuli
täysi laidallinen. Enkel siellä
mekasti. Kaikki sen jo tiesivät.
Mutta mikä oli syy? Se selvisi
vasta Eljanderin rannassa, kun
ukko saapui sinne uistinsiimat
monessa solmussa. Muutamat
uteliaat uskaltautuivat lähemmäs
kyselemään moisen metakan
syytä. Mielellään Enkel asiaa
selvensikin.

Kun tavanomaiset manaukset
oli suollettu ulos, alkoi todennä-
köinen kuva

tapahtumasta hahmottua kuuli-
joille. Oli nimittäin pirun suuri
hauki tarttunut ukon uistimeen.
Tavallisesti Enkelillä oli niitä
kolme yhtäikaa järvessä: kaksi
veneen sivuilla ja yksi suoraan
perän takana. Kun hauki – mi-
käli nyt sitten oli hauki – iski
uistimeen, alkoi mahdoton tem-
mellys ja taisto. Kala oli nimit-
tään iskenyt keskimmäiseen tä-
kyyn ja lähtenyt pyristelemään
edestakaisin sivusuunnassa ja
sekaantunut kahteen muuhun

uistinsiimaan, jolloin ne kiertyivät yhdeksi narukimpuksi.

Kalastaja Enkel yritti parhaansa mukaan väsyttää haukea. Kyllä siinä aikaa kuluikin toista tuntia ja koko ajan ukon suu kävi suoltaen hirveää meteliä ympäristöön. Taisi meteli kuulua naapuripitäjään asti. Vihdoin Enkel sai saaliinsa lähelle veneen laitaa ja valmistautui ottamaan sen haltuunsa. Silloin hän huomasi, ettei hänellä ollutkaan kalannostokoukkua eli ns. apukoukkua mukanaan, jolla kala olisi ollut nostettavissa veneeseen. "Voi herranen aika, millainen kala se olikin", puhkui ukko. "Sillä oli pituutta yhtä paljon kuin minun perämelallani", todisteli Enkel.

Kala pääsi karkuun, niin kuin isot kalat tekevät. Koska ukolla ei ollut apukoukkua eikä lippoa, eikä hauki ukon sanojen mukaan olisi lippoon mahtunutkaan, päätti ukko iskeä sitä veneen pohjalla olevalla perämelalla päähän, jotta se menisi tainnoksiin. Kala, vaikka olikin jo väsynyt, pyristeli vielä siinä vaiheessa melkoisesti, ja epäonnekseen ukko iski kalan päästä ohi ja mela osui uistimen siimaan, joka napsahti poikki. Hauki kiitti Enkeliä, heilautti isoa pyrstöään ja sukelsi Näsijärven syvyyksiin vieden papan uistinkuvan mukanaan. Enkel kiehui kiukusta ja vuodatti tulta ja tulikiveä koko luomakuntaa kohtaan.

Ei auttanut kun lähteä soutelemaan kohden kotirantaa, jossa sitten asia selvisi muillekin uteliaille. Kansan suussa tapausta pidettiin "Näsijärven suurena meritaisteluna".

Lönnin ja Enkelin lohi

Edellä mainittu kalakaveri Lönn ja pappa Enkel olivat uistelemassa Koljonseudella noin 15 km

Tampereelta pohjoiseen, kun taru kertoo tapahtuneen seuraavaa: Enkel souti ja Lönn istui perässä hoidellen uistimia. He olivat ns. Pitkännokan kohdalla, jossa on kauaksi rannasta matalaa ja laivareimari näyttää olevan kaukana järven selällä. Kalamiehet olivat juuri kääntymässä reamarin ympäri kohden Tampereetta. Lönn varoitti: "Älä souda niin läheltä tuota kirjavaa seivästä, etteivät kuvat tartu siihen." "Ole vaiti! Kyllä minä tiedän kuinka soudetaan", möykkäsi Enkel. Samalla hetkellä yksi uistinvara taipui aivan luokalle ja Lönn kiroamaan: "Enkö minä juuri sanonut, että kierrä kauempaa senkin helvetin aironheiluttaja."

Samassa veneen takana muutaman kymmenen metrin päässä iso lohi nousi pintaan pyristelemään irti satimestaan. Miehet katsoivat toisiaan hämmästyneinä ja huudahtivat yhtäkaa - LOHI! Pari tuntia siinä miehet teutaroivat, mutta saivat kuin saivatkin kymmenkiloisen lohen pyydystettyä. Naamat loistivat kuin Naantalien aurinko.

* * *

Joskus kesällä 1925 riehui eteläsuomessa harvinaisen kova ukonilma, jonka väitettiin tulleen Viron rannikolta tänne Tampereelle vajaassa kolmessa tunnissa. Salamat ja kova myrsky sekä sade tekivät pahojaan. Päivä oli luultavasti sunnuntai, koska Enkel oli lähdössä mielipuuhaansa - kalastamaan. Jostain syystä hänelle tuli viivytystä eikä hän ehtinyt lähteä kotoaan ennen kuin ensimmäiset merkit saapuvasta rajuilmastasta olivat kuultavissa.

Myöhemmin rajuilman mentyä ohi Enkel uhosi pihapiirissä: "Kun katsoin kamarin ikkunasta,

oli etelä pimeänä. Kun menin keittiön ikkunaan, oli pohjoinen pimeänä ja kun menin porstuan rappusille, oli koko maailma pimeänä ja sitten se räjähti." Senkertainen kalareissu jäi tekemättä ja taisi olla Enkelkin hetken hiljaa.

Ja sitten siunatuksi lopuksi senaikainen mainoslause, joka kuvaa sitä, että elettiin sitä ennenkin markkinataloudessa!

Autoista lienee parhain Ford
coupé,
se tottavie onkin upee.
Kelloista taas parhain ompi
Könni,
apukoukku Enkelin
ja uistimista Lönni.

Muutama sananparsi menneiltä
ajoilta Sakkola/Pyhäjärveltä
(Kristiina Hopia)

Kaks on kovvaa osapuolta, Jussi
ja Jumala: toinenko ei kylvänt,
ni toinenkaa ei kasvattant.

Sakkulaine sai jänikse pyhäjärveläise pyvyksest.

Mitä tää poikamies akal tekkyö,
ko ei uo muutakaa perettä.

A syöpiks minijä, vai annetaaks
kissal?

Ko vaimo tuop tullessaa vaik
kapa kauroi, ni niitä hää ikkase
jauhaa.

Syö lihhaa liuhottele, älä katso
kaali päällekkää, sano räätäl
pojallie.

Eiks Laamasel kaal kelpaa, ko
toista kertaa jo lihhaa leikkaa.

Hyvvää tehhes ei pie pelätä.

Heikki oli hyvä mies

Hiekkia rahisi lastenrattaiden pyörissä. Kirpeä syysilma tuoksui kypsaltä ja makealta. Aurinko kimalteli kosteissa lehdistä ja nurmikolla. Lapsi oli täysin hiljaa. Nukkui kai. Varpusten sirkus katajassa toi Annalle mieleen soittorasian - pohjoisen soivat sypressit.

Anna käveli hieman kumarassa. Elämä ja työ olivat taivuttaneet hänen selkensä. Rattaiden työntäminen ylämäessä tuntui työläältä, mutta harvoinpa hän sai tämän kullannurmen mukana, lapsenlapsenlapsen.

Katajasta pelästyt varpusparvi pyrähti tiilimuurille. Anna katseli niitä ja mietti. Mikä virka aidalla oli? Pitikö se pahantekijät ulkopuolella vai vainajat sisäpuolella?

Hän tuuppasi rattaat Heikin haudalle. Katso, tällaista jälkikasvua meillä on. Minulla. Leimukukat kukkivat vielä. Hän kasteli ne, nyppi kuihtuneet kukat pois. Se kukkisi kauemmin, kun ei tekisi siementä.

Heikki oli ollut hyvä mies. Anna katseli hautakiveä. He olivat kyllä puhuneet polttohaudauksesta, nimettömänä muistolehtoon, mutta missä hän olisi käynyt Heikkiä tervehtimässä ilman merkittyä viimeistä leposijaa. Ja olihan oma arvonsa, kun pääsi ompelukerhossa puhumaan Heikin haudasta Kalevankaan-kaalla.

Eero oli haudattu sinne, minne oli kuollutkin, Ouluun. Mutta leski, Anna muuten hänkin, oli muuttanut takaisin Tampereelle.

Kuin piruuttaan. Vaikka kyllähän he molemmat tähän kaupunkiin mahtuivat. Kunhan Eeron leski vain piti näppinsä irti hänen tyttärestään ja tämän perheestä. Ei ollut Eeroa isyys kiinnostanut neljäkymmentä vuotta sitten. Lapsettoman lesken oli turha nyt yrittää osille päästä.

Heikki oli ollut hyvä mies. Harva mies viisikymmenluvulla jakoi kotityöt ja lapsenhoidon taakkaa, Heikistä olisi ollut suurperheen isäksi. Mutta ei elämä aina niille lapsia anna, jotka niitä hoitaa osaisivat.

Anna pyyhki kyynelleet silmäkulmastaan. Vilpoinen tämä syystuuli. Vai kuolleena syntyneen lapsenko muisto yhä kirveli. Heikki oli jättänyt hänelle velattoman talon, auton ja pankkitilin mukavasti plussan puolelle. Lipastossa kuitit säntillisesti niputettuina. Hänen pitäisi olla kiitollinen.

Ja Maijan, Maijan tuli tuntee syvää kiitollisuutta, että Heikki oli ottanut omakseen, huolehtinut isättömäksi jääneestä.

Eeron jälkeen Eero oli kerran käynyt Maijaa katsomassa. Lapsi oli itkenyt. Anna muisti oman tuskansa vieläkin, ei ollut sanaa suustaan saanut ja Annan äiti oli pyytänyt Eeroa lähtemään.

Se kipu oli vieläkin jossain. Hän oli rakastunut vain kerran. Eero oli ollut komea ja kohtelias, täynnä menestyssuunnitelmia. Jokainen tyttö katsoi Annaa kahdesti, kun Eero alkoi saatella häntä tansseista. Eikä Eero ivannut heidän köyhyyttään, vaikka Anna kävelikin avojaloin tans-

seista kotiin Kaarilaan kenkiä säästääkseen.

Kotiin asti hän vei Eeron vasta, kun tiesi pääsevänsä avioon. Hääkellot kumisivat hänen korvissaan toiveiden täyttymystä. Eerolle koko liitto taisi olla velvollisuus. Hän oli raskaana.

Kuinka vaikeaa olikaan suosua Maijan äidiksi. Anna muisti kuin eilisen päivän kuinka oli etsinyt huhujen ohjaamana Pispalasta Marttaa, enkelintekijää, muttei ollut löytänyt. Yhä vapiutti. Ja sairaalassa vietetty joulukuu, kaikki kipu ja häpeä, kun aviomies meni mieluummin Helsinkiin ”puoluekokoukseen” kuin jäi häntä hoitamaan.

Raskausmasennukseksi taisivat sitä nykyään kutsua. Ja syrjähyppyiksi. Hän ei ollut tiennyt muuta nimeä kuin kipu ja häpeä. Oli tuntenut itsensä arvottomaksi. Onneksi äiti ja isä olivat hakenneet heidät kotiin. Äiti oli sanonut uteliaille, että tytärtä vaivasi maitokuume, eikä anoppilassa hoidettu. Anna pääsi Finlaysonille töihin, äiti hoisi Maijan ja sitten tuli Heikki.

Heikki oli Eeron täysi vastakohta, karu, kömpelö, romulainen. Mutta Heikille hän kelpasi eroineen ja lapsineen.

Heikki rakasti häntä niin paljon, ettei koskaan laskenut mihinkään yksin. Ei edes kauppaan. Ja jopa kahvitunnilla poikesi häntä katsomassa.

Heikki oli kai vähän mustasukkainen. Olkoot, oli Anna aina ajatellut. He olivat muuttaneet heti, kun Anna oli alkanut ystävystyä jonkun naapurin kanssa.

Punainen ja valkoinen vaari

Aina Tampereen valtauksen jälkeen ovat sodat olleet minun sukujeni suurin myllynkivi, joka on roikkunut vaihtelevasti molempien isoisieni kaulassa. Äidin isä oli aikoinaan yhtiön viilarina ajautunut punaisiin ja siten tavallaan taistellut isäni isää vastaan, joka taas talollisena kuului Mannerheimin valkoisiin.

Valkoisethan olivat noihin aikoihin varsin voittoisia ja se tuppasi näkymään valkoisen vaarini silloisissa asenteissa. Aina kun vain tuli sellainen tilaisuus, jossa molemmat vaarini olivat läsnä, niin piti kiireimmiten piilottaa kaikki puukot ja puntarit. He aloittivat nimittäin välittömästi kansalaissodan uudelleen ja kiroisivat ensin porukassa vuoronperään kaikki päälliköt Mannerheimista aina Kuusiseen asti. Siinä vaiheessa kun roituamista jatkettiin Kekkosesta kohti Koivistoa, olikin jo korkea aika mennä väliin, koska saatana Kekkonen ärsytti ensimmäistä sukuani ihan yhtä paljon kuin perkeleen Koivistokin sitä toista. Varsinkin kun juuri silloin, noin yleensä, alkoivat teko-hampaat lennellä ihan pelkäästä kiihtymyksestä lattiatiloihin.

Kerran ne lävähtivät sinne yhtäaikaan ja koska molemmat vanhat herrat olivat kutakuinkin samanlaisia suustaan, niin he joutuivat sovittamaan useampaankin kertaan, ennen kuin löysivät omat hampaansa ja sillä samalla hetkellä koko sukuni

ryntäili yhtäaikaan pieneen vesisaan pahoinvointikohtauksen saaneina. Ainoa naureskeleva porukassa oli vahvavatsainen isäni, joka hirnui, että näin hauskaa ei ole ollutkaan sitten joidenkin poikasena vietettyjen kotibileitten jälkeen.

Artturi-pässi ja Santeri-koira

Molemmilla vaareillani oli erikoinen tapa osoittaa toisilleen kaappien paikkoja. Punavaarini oli hommannut vanhan pässin, joka oli ristitty Artturi Lahtari Ku Kluxiksi ja valkovaarilla taas oli Santeri Vainooja Lenin-niminen ajokoiria. Molemmat miehet käyttivät härskesti hyväkseen toistensa kaimoiksi ristimiä eläinparkoja ja parjasivat eläimen kautta toisiaan pitkin raitteja saaden kuulijoissaan aikaiseksi erinäisiä nauruhalvauksia. Punavaari puhui vanhasta Artturi pässistä, joka taas tyhmyyttään puskee umpiluista kalloaan petäjään, tarkoittaen tietenkin eläkkeellä olevaa kunnallispoliitikkoa, joka jo aikoinaan jakoi valtionavut päin mäntyä. Jos joku rohkeni suoraan kysyä, niin punavaari väitti tietenkin puhuvansa omasta tyhmästä pässistään.

Kun valkoinen puoli puhui tyhjöpäisestä vanhoja luita kaluavasta Santeri -räkkytjästä, tarkoitti se tietenkin punavaariani. Jos kuitenkin tarkemmin utelit, niin kyse oli tietenkin Santeri -merkkisestä ajokoirasta.

Vaikka molemmat sukuni rakastivatkin minun kauttani toisiaan, sillä olinhan suurin piirtein puoleksi molemmilta puolilta, niin vaarit tekivät kuitenkin kaikkensa saadakseen tukevan henkisen murskaotteen toisistaan. Aina tilanteen ollessa pahimmillaan uhkasi punavaari pistää Artturi pässin lihoiksi ja valkoinen taas valitteli, että on vanha räkkyttäjä jo niin kuuroksi tullut, että ampua pitäisi koirapaha.

Aina pitemmän agitaation lopuksi haukuttiin pihalla viatomanä käyskentelevä Artturi-pässi - kuinka vahvasti se elukka ajaakaan pelkäästään omaa etuaan ja miten ajattelematon se on kalutessaan kaikki laitumet oman mahansa täytteeksi. Mitä siitä sitten muille jäi, pitikö muiden istuttaa Artturia varten lisää ruohoa, jotta tämä taas yksin voisi kahmia kaiken itselleen.

Sotamuistoja

Silloin kun vaarien muistelmissa oli tehoa enemmän kuin puolitoista promillea, niin keskustelu muuttui ilkeämmäksi ja mukaan juttuihin tuli Töölönlahden jälle ammuttu kansanedustaja Antti Mikkonen. Oskari Tokoi sekä Yrjö Sirola olivat myös vahvasti esillä. Aina silloin kun Sirola ilmestyi mukaan, raakkui valkoinen vaarini, jotta siihen aikaan voitiin Venäjällä vielä pyytää perunoita.

Yleensä punainen vain hyvällä tuulella ollessaan nimitteli valkoista ku klux klaanilaiseksi ja sälytti miehen niskaan kaikki 200 sodan jälkeen täytäntöön pantua kuolemanrangaistusta, 12000 vankileireillä kuollutta punaista sielua sekä jokaisen kuritushuonerangaistuksen saaneen miehen vihan. Hän sanoi nuorten jääkäriupseerien olleen niin pölhöjä, että olisivat vihapäissään tappaneet heidät kaikki, ellei joukossa olisi ollut muutamaa harvaa aivollista yksilöä. Nämä aivolliset keksivät, hieman aivosoluaan vaivattuaan, että kukas hemmetti ne työt tekee, jos kaikki työläiset tapetaan. Älykkyyydestä kuulema kertoi eniten se että Viipurissakin ampuivat valkoisia venäläisiä, nämä suomalaiset valkoiset. Eivätkä he niistä ajoista olleet vaarini mukaan muuttuneet, vaan valkoinen venäläinen on niille varmaan vieläkin yhtä suuri ihme kuin pyhä piru - puhumattakaan täysin värittömistä ihmisistä. Tampereellakin pikateloittivat sokeasti ihmisiä, "oho kun lipsahti" tyyliin.

Pakoon päässyttä punaista vaarianikin valkoiset etsivät vielä jonkun aikaa sodan jälkeen ja sanoivat äitini äidille, että etsivät, kunnes löytävät ja kun löytävät niin ampuvat. Eivät oman äitini onneksi löytäneet punavaariani, sillä äiti ei ollut silloin vielä syntynytäkään. Aina punoituksen ollessa lähes syyhyn luokkaa ja halutessaan olla todella ilkeä vihjaisi hän valkoisen vaarini suvun poliittisiin harrastuksiin.

Valkoisen vaarini mielestä punainen vaarini oli vain Leninin kotimainen kopio, joka olisi pitänyt muiluttaa Venäjälle viimeistään 30-luvulla, jotta olisi saanut kokeilla hänen uudelleen ampumista sitten heti vuoden -

39 jälkeen. Mitä taas tuli valkoiseen terroriin niin sitä ei valkovaarin mielestä voinut edes verrata punaisten harjoittamaan tappotoimintaan. Punaisethan kolkkasivat hengiltä ihmisiä jo pelkästään ammatin tai syntyperän perusteella ja näin ollen valkoiset vain makselivat niitä punaisten itse toiminnallaan hommaamia velkoja.

Epilänharjulta Aleksanterin kirkolle

Kuljeskelin poikasena vuoroin kummankin vaarin luona kertomassa, mitä pässistä oli sanottu ja mitä koirasta todettu. Kuulin varmasti enemmän poliittisia koira-pässi satuja kuin yksikään lapsi koko maapallolla on ikinä kuullut, jollei nyt oteta huomioon Amerikan ja entisen Neuvostoliiton johtotason poliitikkojen lapsia. Amerikkalaisten poliitikkojen saduthan, kuten tunnettua, alkoivat sanoilla "Olipa kerran" ja Neuvostoliitolaisten taas sanoilla "Kerran tulee olemaan".

Punavaari kelasi usein Tampereen veristä kiirastorstaita uudelleen ja väitti, että jollei Hugo Salmela olisi kuollut siinä käsi-kranaattilaatikon räjähdyksessä, niin valkoisiakin - puhumattakaan niitten jälkeläisistä - olisi hiukkasen vähemmän juuri nyt. Epilänharjulla heidät vielä torjuttiin. Hän viisasteli, ettei Ausfeldin luokse olisi tarvinnut neuvottelijoita lähettää, sillä antautumiseenhan se johti: aseet vain kasaan Aleksanterin kirkon edustalle. Hän väitti valkoisten vetäneen Pyynikin näkötornin huipulle valkoisen vaatteen ja sanoi itse vihanneensa lakanoi-takin aina siitä lähtien. Valkoiset teloittivat alkupaloikseen välittömästi noin 150 punaista ja kun vauhtiin pääsivät, niin kaikkiaan

varmasti yli kolmesataa. Samaan aikaan niiden ylipäällikkö jo Vehmaisten päämajassaan samppanjaa.

Valkoinen vaarini toi hieman valaistusta tähän mustaan aiheeseen kertomalla minulle, ettei punaisia olisi varmasti kuollut niin paljon, elleivät heidän sala-ampujansa olisi jatkaneet sotimista. Punaisethan olivat jo antautuneet ja kuitenkin heidän piilossa pysyttelevät tarkka-ampujansa kaatoivat valkokaartilaisia - eihän sellaista kukaan tuollaisissa kuumentuneissa tilanteissa siedä. Lopulta valkoisten komendantti ilmoitti ampuvansa kymmenen vankia jokaista valkoista uhria kohti.

Tämä taas sai punavaarini hyppimään pitkin kartanoa pus-sihousut tutisten ja sanoen, että samanlaista kaikki valkoisten touhu, yksi murhamies vankien joukossa ja jo tarvitsisikin kaikki vangit tappaa. Yksi varas työläisporukassa ja ei muuta kuin kaikki vankilaan!

Valkovaari ärsytti sitten nau-ramalla punavaarini tuohtu-musta ja varsinkin tiedonvälitystä, sanoen sen elävästi muistuttavan Kansan lehden uutisointia kansalaissodan aikana. Lehti väitti valkoisten puolella olevan paljonkin kiinalaisia sotilaita.

Tampereen kunnalliselämää

Punavaari väitti kiivaasti Tampereen olleen edelläkävijä jo 1800-luvun alkupuolella, koska jo 1827 erotettiin Tampereen ensimmäinen byrokraatti, epäkel-po kaupunginjohtaja, tämä Tihlman. Kaikki muu onkin sitten pysynyt lähes ennallaan. Virathan syntyivät jo Tihlmanin aikaan siten, että joku joutomies ehdotti viran perustettavaksi ja tarjoutui sitten itse sitä hoita-

maan. Tuolloinhan ei virkatehtävien hoidosta maksettu mitään palkkaa, joten monet hommat olivat juoppojen ja keinottelijoiden käsissä. Siinä nyttemmin oli hänen mielestään muutosta vain sen verran, että nykyisin maksavat niistä hommista palkkaakin. Ei vain ymmärtänyt, miksi valkoista sukua oli yhä kaupungin viroissa, vaikka ainut sille suvulle justiinsa sopiva työ, tämä kaupungin rumpalin virkakin, oli lakkautettu jo ajat sitten.

Valkovaari iski myös julmasti takaisin kunnallisasioissa pahoitellen aivan aidoin ilmein sitä, ettei äänimäärä eikä äänioikeus enää nykyisin määräydy tulojen mukaan, vaan ihan suoraan rosкалаatikostakin saa vääntäytyä äänestämään. Hän sai sitten punavaarini suorastaan ripaskaa tanssimaan väittämällä 1800-luvun loppupuolen tilanteen olleen ihan oikein. Tuolloinhan kaupungin 17000 asukkaasta löytyi vain 600 äänioikeutettua ja juuri silloin valkovaarini mielestä oli rupusakki ollut vähimmillään, mitä kaupungin hallintoon tulee.

Tuohon toinen vaareistani kiljaisi, että hänestä kansa tuntui olleen rehellisimmillään juuri silloin, 600 roistoa kun oli siilattu erilleen. Johtotehtävissähän on sitä samaa kermaa vieläkin, vaan nyt on jo osa rehellisistäkin saanut huonoja vaikutteita ja ihan vain siksi, että ovat osan aikaansa viettäneet näiden kämmijöiden seurassa.

Omat vanhempani olivat yksimielisiä suunnilleen vain siitä, että molemmilta vaareiltani olisi pikimmiten takavarikoitava tulitikut. Kummatkin olivat uhanneet vuosikausia polttaa sen tanssilavan, jossa vanhempani kohtasivat.

Mummo

Punaisella vaarilla oli yksi erittäin vaikea ristiriita omassa tuvassaan, mummoni nimittäin oli varsin harras uskovainen. Mikä olikaan sen kauheampi kohtalo kunnon kommunistille kuin oma virsien veisaaja kotituvassa. Vaarin mielestä porvareiden ovelin petos oli juuri uskonto. Hän väitti, että mikä tahansa uskonto kelpaisi porvareille, kunhan se vain lupaisi köyhille iankaikkisen elämän ja autuaallisen olon sitten kuoleman jälkeen ja mitä enemmän vielä köyhä kärsisi sitä suurempi olisi palkinto taivaassa. Tärkeintä oli kuitenkin se, että paha sai palkansa vasta kuoleman jälkeen, eikä pahaa saa vastustaa, vaan on käännettävä toinenkin poski ja vielä rukoiltava riistäjien ja toisen työn tulosten varastajien puolesta. Sehän oli täsmälleen sama kuin maksaisi velkansa kuolleelle hänen arkkuunsa.

Uskovainen mummonikin oli aikoinaan kuulunut punakaartiin ja ollut kuulema aktiivinenkin aatteen kannattaja. Valkoiset olivat kuitenkin ampuneet hänen kaksi sisartaan. Vanhimman, työväenlehden toimittajan olivat vieneet metsään jo heti sodan alussa. Toinen teloitettiin vasta sodan jälkeen porvareiden näyttöoikeudenkäynnin päätyttyä, niin kuin sitä punaisten puolelta kutsuttiin. Punaisempi vaarini väittikin heidän päättäneen jo ennen oikeudenkäyntiä, ketkä säästettäisiin ja ketkä tapettaisiin. Ne säästettiin, joista oli porvareille jotakin hyötyä, toisin sanoen, kenen selkänahasta porvari vain kykeni mielestään jotakin hyötyä saamaan, se pelastui orjatyöhön.

Mummo oli heti sisartensa teloituksista kuultuaan tullut ensin puolen vuoden ajaksi hul-

luksi ja heti sen jälkeen uskovaiseksi, mitä vaari kuitenkin piti ihan samana asiana. Hänen mielestään uskossa näkyi hulluus jotenkin paremmin kuin siinä ensimmäisessä kohelluksessa. Se päättömyys on nykyisin jo lääkkeillä hallittavissa.

Mummo valisti, ettei vaarin aate ollut uskontoa kummempi, vaan kun siihen ei kuulunut Jumala mukaan, oli se sen johdosta harhaoppi ja varmaankin Saatanasta lähtöisin. Sitä ei kuitenkaan olisi pitänyt sanoa, sillä vaan hyödynsi tuon uskontoon vihjauksen myöhemmin ja kehittäi omia uskonkappaleita. Sanoi tekevänsä kuin kunnon luterilainen ainakin ja julisti naulaavansa kaikki pähkäilynsä kyläkirkon oveen. Ei kuitenkaan uskaltanut. Mummo kertoi asiasta papille ja tämä kävi sanomassa vaarille, että jos kirkon oveen ikinä vain jotakin poliittista ilmestyy, niin hän kaivaa kellarista jalkapuut ja etsii niihin syyllisen istumaan.

Vaari sai raivokohtauksia mummon ladellessa ulkoa opittuja raamatunlauseita. Vaan ryhtyi vastaiskuna kehittämään omaa lausevarastoaan, josta sitten mummon mieliharmiksi lohkoj täysin päättömiä tokaisuja väittäen niitä ihan yhtä hyväksi mietelmiksi kuin muutama tuhat vuotta kuolleiden kamelinkasvattajien lausumatkin. "Rikkailta on ihan sama laki kuin köyhilläkin, vain tuomioissa on eroa! Kun raataja ryöstää ökymieheltä nälkäänsä tavaraa, saa hän vankilatuomion, mutta kun ökymies varastaa työläisen palkan yli jääneen erotuksen omaan käyttöönsä, saa hän ostaa varastamallaan rahalla mersun, uima-altaan, omakotitalon ja vapaan oikeuden tehdä lisää rikoksia!" Hän ärsytti usein minunkin läsnäollessani mummoa

väittämällä Raamattua vain rik-
kaiden laatimaksi tyhmiä jymäytämiskirjaksi. Mummo vetosi Raamatussa olleisiin jo toteutuneisiin ennustuksiin ja sanoi niiden olevan todistus teoksen suuremmasta arvosta. Vaari väitti itsekkin pystyvänsä saman-

laisiin ennustuksiin. Jos joku kirjaisi hänen lausumansa päätömät tokaisut (ei hän omasta mielestään paljontaan päätöntä lausunut) ja sitten seuraisi niitä muutaman tuhat vuotta, niin aivan varmasti voitaisiin huomata joidenkin niistä toteutu-

neen. Ne jotka eivät olisi toteutuneet, voitaisiin siirtää hamaan tulevaisuuteen vielä toteutuviksi ja väittää, että vielä tulee aika, jolloin Vaari Suuren loputkin ennustukset toteutuvat. □

Tampereen seudun
sukututkimusseura ry

Julkaisutoimikunta

Vastaava toimittaja, pj.

Antti Hietala
Kortesuontie 41
33420 TAMPERE
puh. 03-3440199

Julkaisutoimikunnan sihteeri

Olavi Kallioniemi
Liljankuja 4
33300 TAMPERE
puh. 03-3442959

Johanna Kurela
Yliopistonkatu 45 D 43
33500 TAMPERE
puh. 03-2612292

Matti Koittola
Jysmäntie 4
33850 TAMPERE
puh. 03-3671606

Vilho Puro
Hikivuorenkatu 9 A 21
33710 TAMPERE
puh. 03-3174781

Emma-Emilia Wälimäki
Hämeenpuisto 43-45 B 49
33200 TAMPERE
puh. 049-914817

Julkaisut

- * ORPANA
- * VUOSIKIRJA
- * ERILLISJULKAISUJA

Myynti, tilaukset ja postitus

Milja Piepponen
Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE
puh. 03-2232768

Taitto

Antti Hietala

Orpanan kansi
Arja Kääriä

Paino

Tehokopiointi ky.

ISSN 0359-128X

Vastaavan palsta

Seuramme viettää juhlavuotta. Niinpä tämä Orpanakin on juhla-julkaisu. Sen sisältöä ovat mm. kirjoituskilpailun parhaat.

Koska allekirjoittanut jättää vastaavan toimittajan tehtävät, haluan kiittää julkaisutoimikunnan jäseniä, seuran hallitusta ja kaikkia niitä, jotka olette kirjoituksillanne julkaisujemme teossa auttaneet.

Onnekasta vuotta 1999!

Antti Hietala

Korjaus

Orpanassa 2/1998 oli Antti Yli-Marttilan runo Sukujuuret sivulla 7. Siitä oli jäänyt viimeisestä säkeistöstä rivi pois. Pahoittelemme. Viimeinen säkeistö on kokonaisuudessaan:

Vuosisatain taipaleella,
monet tiedot hävinneet.
Arkistoja penkomalla,
aina jotain löytäneet.

Syysretkellä Mäntässä ja Keuruulla

Seuramme syysretki tehtiin Pirkkalan entisille erämaille.

Mäntän Joenniemen kartanon pehtoorin talossa eli Autereen tuvassa meitä odotti runsas joukko Keuruun sukututkijoita. Yhteisen kahvihetken nautittuamme takkatulen loisteessa, suuntasimme kulkumme Gösta Serlachiuksen taidemuseoon, jossa opas kertoi meille apteekkari G.A. Serlachiuksen perheestä ja elämänvaiheista.

Taidesäätiön kokoelmista saimme aimo annoksen tietoa asiantuntevan oppaan esitellessä näytteillä olevia maalauksia.

Veljenpoikansa Gösta Serlachius arvosti Suomen kultakauden mestareiden tuotantoa ja niinpä museon kokoelmiin olikin hankittu Edelfeltin, Gallen-Kallelan, Enckellin, Simbergin ja Schjerbeckin töitä. Lisäksi kokoelmissa oli varsin monia eurooppalaisten maalareiden töitä. Yhtä kaunista kaikki, sillä Joenniemen kartanon salien ikkunoista avautui syysmaisemat puistoon ja rannoille. E erityisen kauniit olivat pihlajat runsaine marjoiineen.

Mäntän v. 1928 valmistuneessa kirkossa oli esillä saarijärveläisen kansallisveistäjä Hannes Autereen puuveistoksia kaikkiaan 35 kappaletta ja lisäksi oli saarnastuoli, alttarikaide ja urkuparven kaide myös hänen töitään. Joenniemen kartanossa olimme jo nähneet hänen tuotantoaan. Kirkon on rakennuttanut G.A. Serlachius Oy.

*Hannes Autereen puuveistoksia
Mäntän kirkossa*

Saimme tutustua Valkoiseen taloon eli Serlachiuksen entiseen pääkonttoriin. Rakennuksen sisääntuloaulassa on Lennart Segerstrålen maalaamat freskot. Rakennus on hyvin kaunis. Kaupunkierroksella näimme mm. Serlachiuksen tehtaait, Mäntän kosken, joka on kadonnut tehtaasta uumeniin ja tietenkin Mäntän "Eduskuntatalon", jossa pidetään seuraavat valtakunnalliset sukututkimuspäivät.

Vilppula - Kolho

Vilppulaan lähdimme tämän jälkeen ja meillä oli Vilppulassa opas Keuruun sukututkijoista. Hän kertoi meille Elämänniemen parantolasta ja Vilppulan taistelupaikoista kansalaissodan aikana sekä kaikista muista Vilppulan tärkeistä paikoista. Kirkossa emme käyneet. Kolhon kautta ajoimme Keuruulle.

Keuruun varuskunnassa Viikin hovissa söimme lounaan ja ruokailun jälkeen varuskunnan komentaja Lasse Otranen kertoi varuskunnan toiminnasta, miinanraivauskalustosta, pelastuskalustosta ja pioneerien koulutuksesta näihin erikoistehtäviin.

Kirkko

Keuruun vanha puukirkko (rakennettu vv- 1756-1759) on tiettävästi pitäjän kolmas tempeli. Kirkon on suunnitellut härmäläinen itseoppinut kirkonrakentaja Antti Antinp. Hakola (1704-1778). Kirkon pihamaata reunustavan kiviaidan katkaise-

vat porttihuoneet eli läpikäytävät, jotka aikoinaan toimivat kulkureitteinä kirkkomaalle tullessa. Keuruun viime sotien sankarivainajat ovat saaneet leposijan vanhan kirkon vierestä. Uusi kirkko on valmistunut v. 1892.

*Akseli Gallen-Kallela
Tyttö Keuruun kirkossa*

Opas kertoi, että kirkkoon tulivat pääporttihuoneen kautta miehet. Naiset saivat tulla sivulta eli etelänpuoleisesta porttihuoneesta. Kolmas portti on

purettu pohjoisen puolelta ja siitä tulivat kirkkoon multialaiset sekä ns. huonomaineiset ja "punatukkaiset" naiset. Nyt portin kohdalla on lähes 21-metrinen kirkkovene Iso Valkonen,

jonka rakennusvuosi on 1879.

Kirkon vieressä sijaitsivat ennen myös kirkkoaitat, joissa pitemmältä matkalta tulleet seurakuntalaiset yöpyivät.

Kirkon kuorin lattian alle on haudattu 10 vainajaa. Viisikymmentäluvulla hautaholvi aukaisiin ja kirkkoherra Abraham Indrenius vanhempi (1750-1770) perheineen, vaimo ja neljä lastaan ovat saaneet sieltä viimeisen leposijansa. Sakastissa on esillä valokuvia vainajista. Vainajat ovat muumioituneet ja kasvot ovat säilyneet hyvin. Liekö maaperä vai vuodenaika vaikuttanut tähän seikkaan?

Sakastiin on edellisestä kirkosta siirretty alttarikehikko sekä kirkon vanhoja kynttilänjalkoja ym. Vanhat häpeärangaistusvälineet mustapenkki ja jalkapuu ovat myös siellä. Jalkapuu olikin käytössä, sillä Keuruun oppaamme Kosti Olkkola istui jalkapuussa mallina. Toinen jalka oli tukevan hirren koloon teljettynä. Kirkko on nykyisin museona ja kesäisin siellä vietään häitä.

Tutustuimme vielä Keuruun kaupunkiin kiertoajelun merkeissä. Satamassa näimme siipirataslaiva Elias Lönnrotin ja kaupungissa todettiin olevan runsaasti teollisuutta. Uusia asuinalueita rakennetaan parhaillaan.

Oppaamme toivottivat meidät tervetulleeksi uudemman kerran ja seuramme puheenjohtaja Pekka Nuottajärvi toivoi keuruulaisten tulevan vieraaksemme, jotta voisimme esitellä kaupunkiamme ja sen nähtävyyksiä vastavuoroisesti.

Kiitos kaikille retkeläisille mukavasta matkasta.

KARKKULAISTA ELÄMÄNMENOA II

HAUTAJAISET

Kun taata kuoli

Ennen kuoltiin yleisesti kotona ja kotiväki hoiti ruumiin arkuun. Siitä, millaisia toimenpiteitä kuolema talossa aiheutti, kertoo karkkulainen Lauri Vira kuvatessaan taatansa kuolemaa:

- Taatani kuoli, kun olin pikku-poikana Viralla, noin kuusi-, seitsemänvuotias. Se tapahtui joskus joulun aikoihin. Muistan, että minut kannettiin yöllä pirtistä ja sinne jäi taatan ruumis. Ovet ja uuninpellit avattiin, että huone jäähtyisi. Aamulla mummovainaa vei minut katsomaan ruumista. Hän kohotti liinaa, joka peitti vainajan kasvoja. Ruumis oli pantu jo valmiiksi ruumislaudalle, jota muulloin säilytettiin romupuodin katossa riukujen päällä. Mummu ja Teleniuksen lita olivat pesseet ja pukeneet ruumiin heti aamulla. Päälle oli pantu musta puku ja jalkaan villasukat. Oman kylän nikkarimestari Mikkelsson Nohkuasta oli hiljattain kuollut ja arkku piti sen vuoksi tilata Tampereelta, josta isäni sen toimitti. Se kesti pari päivää ja sen ajan ruumis oli pirtissä laudan päällä. Me asuimme sillä aikaa kamarissa ja pakarin puolella.

Kun arkku tuli ja ruumnis pantiin siihen, oli mukana myös joitakin naapureita, jotka näin jättivät hyvästit vainajalle. Aina-kin Simpalta oli joku ja suutari Telenius vaimoineen. Veisattiin yhteisesti ja joku luki Herran siunauksen. Ruumis siirrettiin mustaan arkkuun. Valkoisia tuskin silloin olikaan. Kun kansi avattiin, olivat siellä valmiina

valkoinen paita ja sukat. Mummu kääri ne ja pisti nyytin arkuun.

Kun ruumis oli arkussa, se vietiin puotihuoneeseen, jossa säilytettiin kaikenlaista lasketta-va. Se pantiin korkeiden pukki-en päälle, jossa se oli toista viikkoa, että ennätettiin tehdä hautajaisvalmistelut. Isäni laittoi kuolinilmoituksen Aamulehteen.

Kun arkku lähdettiin viemään hautaan, pantiin työreen sivuille viisi, kuusi puolen metrin korkuista närettä. Hevosen luokkaan kiinnitettiin valkoinen vaate. Siitä näki jo kauas, että hevonen toi ruumista. Ennen lähtöä arkku vielä hetkeksi avattiin, kun se oli reessä. Saattoväkeä kuljettamassa oli ainakin kolmekymmentä hevosta. Minua ei otettu haudalle mukaan. Kävin haudalla myöhemmin ja muistan, että siellä ei ollut yhtään kukkasta. Niitä ei vielä silloin käytetty.

Herrasväki alkoi ensin käyttää kukkia noin vuonna 1905 ja seppeleitä viitisen vuotta myöhemmin. Niitä toivat vain lähimmät omaiset. Kansan keskuudessa tapa tuli käyttöön vähän myöhemmin. Martti Ketola Salokunnan puolelta muistelee, että vapaussodan aikaan käytettiin kukkia ja 30-luvulla seppeleitä. Vira kertoi, kuinka hän 1920-luvulla erään sukulaisen kuoltua päätti esiintyä komeasti. Hän tilasi Tampereelta paperikukista tehdyn seppeleen, joka oli hänen mielestään kauniimpi kuin luonnonkukkaseppele. Sen johdosta hän joutui melkein naurunalaiseksi.

Jos kuolemantapaus sattui kesällä, oli arkku tehtävä pian. Nikkari höyläili sitä yötä päivää. Tavallisestihan arkku tehtiin vasta sitten, kun oli tarvetta. Niitä ei ollut varastossa - paitsi se arkku, joka kenties oli tehty itseä varten. Ruumis pantiin kesällä heti hautaan ja multaa päälle. Sitä ei saanut maan päällä säilyttää.

Noihin aikoihin alkoi tulla muotiin mustareunainen kutsukirje. Siinä oli rivit kirjoittamista varten tai se oli painettu valmiiksi juuri tiettyä tilaisuutta varten. Paavo Palosen isä, joka oli postinhoitaja ja kirjoitustaitoinen, kirjoitti jo edellisen vuosisadan puolella kuolinilmoituksia Aamulehteen. Tyrvään Sanomat tuli käyttöön paljon myöhemmin.

Joka kylässä oli ruumiinveisaaja. Kun ruumista lähdettiin viemään kotoa, oli lähtövirsi välttämättömyys. Oli outoa, jos ei veisattu. Veisaaja oli aina mies. Rovasti Rinne muisti vain yhden tapauksen, jolloin ei ollut mieslaulajaa. Miehen puuttuessa laulajana oli kylän naisopettaja.

Talolle oli suuri kunnia, jos rovasti tuli surutaloon. Se ei ollut yleistä. Kylän opettaja oli yleensä itseoikeutettu vieras jo siksi, että hän saattoi johtaa laulua. Hän oli tavallisesti myös hyvä tuttava ja tekemisissä paljon kyläläisten kanssa työnsä ulkopuolella.

Karkussa on ollut aikaisemmin ruumisvaunut. Kun Kosken kartanon omistaja, kapteeni Ekholm kuoli, niitä ei vielä ollut. Silloin leski osti ne. Niillä vietiin ensin kapteenin ruumnis ja

sen jälkeen leski lahjoitti vaunut seurakunnalle. Talvella niihin saatiin puolipyörän muotoiset jalakset ja kesällä samoihin akseleihin pyörät. Se oli samanlainen tupsuin ja punoksin koristeltu katettu korkea vaunu kuin kaupungeissa. Kuski istui korkealla pukilla edessä. Siinä oli vaikea istua, varsinkin alamäissä. Niissä oli sekä yhden että kahden hevosen valjaat. Vielä sota-aikana ja vähän sen jälkeen niitä on käytetty. Ainakin Ville Svahn toi tuolloin äitinsä niillä hautaan. Sitten ne ovat hävinneet, ehkä samoihin aikoihin, kun siunauskappeli rakennettiin ja vaunujen vaja purettiin.

Vuosisadan alussa ei ruumiinsiunausta toimitettu kirkossa. Piti olla oikein huomattava henkilö, että se olisi ollut mahdollista. Joskus 30-luvulla näin saatettiin menetellä, silloinkin hyvin vastentahtoisesti. Kun vanha kirkko oli pois käytöstä, voitiin siellä huonoilla säillä tilaisuus järjestää. Oli ainakin sateen ja tuulen suoja, vaikka se kylmä olikin. Kirkosta ruumis kannettiin hautaan liinoilla.

Kukin tuli hautajaisiin omalla kyydillään, tavallisesti hevosella. Kun Kalle Tuomisto sai vuonna 1924 luvan liikennöidä linja-autolla Karkusta Turkuun, tilattiin hänen autoaan myös hautajaisvieraiden kuljettamiseen, myöhemmin Lauttakylän Auton autoja.

Hautajaiset Salokunnan puolella

Salokunnan puolella toimenpiteet erosivat hiukan Rantakunnasta. Sieltä oli pitempi ja hankalampi matka, kun järvi oli välissä. Vuoteelta ruumis pantiin hartialaudoille, jota nimeä Ketola käytti. Jos ruumista jouduttiin vähänkin säilyttämään koto-

na, tuotiin ruumiin ympärille jääpusseja ja sitä saatettiin säilyttää perunakellarissa.

Arkkujen tekijöistä mainitaan ainakin Renfors Kutalasta, joka vuonna 1918 teki esimerkiksi Martti Ketolan isälle ja veljelle arkut. Ruumiin pesijäksi hän mainitsee Anna Kuuselan. Talvella ruumis kuljetettiin joko maantietä tai talvitietä pitkin kirkolle, jossa se pantiin ruumishuoneeseen tai suoraan hautaan. Kesällä se vietiin yleisemmin veneellä. Tavallisesti käytettiin kirkkovenettä. Rantaan se oli tietysti tuotava hevosella. Kukaan Salokunnan puolen kertojista ei tunne luokkiliinan käyttöä. Arkun kanssa samassa veneessä ei ollut yleensä muita kuin soutajat. Omaisat tulivat toisella veneellä perässä. Hautajaisiin mentäessä vähäiset kukat ja seppeleet, joita silloin saattoi olla, laitettiin oman veneen keulaan. Kaukaiset vieraat tulivat junalla ensin Tyrvään asemalle ja sieltä hevosella surutaloon. Siurolaisen Helenius-Tasson Apu-laiva saatettiin tilata hautajaisvieraita kuljettamaan. Kun Salokunnan oma hautausmaa vuonna 1918 syntyi, jäivät hankalat vedenylitykset pois.

Hautajaisissa tarjottiin aina ruokaa. Sukulaiset tulivat joskus kaukaakin. Heidät oli majoitettava ja ruokittava, sillä he saattoivat olla talossa pari kolme päivää. Lattialle rakennettiin yöksi siskonpetejä. Hautajaisten jälkeisenä päivänä oli räppiäiset, joihin naapureitakin kutsuttiin. Syöminen ja juominen olivat tärkeä rituaali. Tilaisuus voi kestää myöhään yöhön puheineen, virsineen ja aterioineen. 1930-luvulla saatettiin jo joissakin taloissa tarjota vain kahvia ja voileipää ja tämä tapa lisääntyi myöhemmin.

Haudankaivaja Lindeman

Haudankaivajana ennen Vapaussotaa oli vanha Lindeman. Vanhetessa alkoivat voimatkin vähetä. Piti laittaa joskus väkilava, kun ei jaksanut nostaa hiekkaa haudan pohjalta ylös saakka. Joskus hän otti 10-vuotiaan pojanpoikansa avuksi. Kun rovasti sen huomasi, sanoi hän:

- On vanha huono ja uusi huono.

Talvea varten kaivettiin pitkä linjahauta valmiiksi. Se oli tehtävä sulan maan aikana, talvella se olisi ollut vaikeaa. Haudattaessa pantiin arkut rinnakkain toinen toiseensa kiinni, heitettiin vähän multaa päälle ja täytettiin lopullisesti keväällä. Vaikka eri vainajien kohdalle pantiinkin jokin merkki, ne saattoivat hautaa täytettäessä hävitä ja seota. Nekin ristit, joita valmiin haudan päälle pantiin, lahosivat pian. Sukuhautoja oli vuosisadan alussa vain vähän. Ne kaivettiin tarvittaessa talvelakin.

Haudankaivaja Lindeman oli tehnyt itselleen ja vaimolleen arkut valmiiksi eläessään. Hän näki kerran, että Juurakon Alasen isännän kamarissa paloi valo koko yön. Hän tiesi isännän sairastavan ja arveli, että sieltä tuodaan pian vainaja. Hän meni seuraavana päivänä katsomaan, että hautausmaalla oleva valmiiksi kaivettu hauta on kunnossa. Kävikin niin, että Alanen parani, mutta Lindeman kuoli äkkiä ja hänet peitettiin hautaan, jonka hän oli itse kaivanut.

Hautausmaan hoito

Vanhan kirkon hautausmaan aita on puusta. Siinä on kuusi hirskertaa ja se on tuettu poikittain rakennettujen pätkien avulla. Kirkon ympärillä oli hevosten kiinnitystä varten renkaita, mm.

kiviaidassa rannan puolella oli toistakymmentä rengasta. Kirkon luona oli pitäjän viljamakasiini, kunnes se siirrettiin nykyiselle paikalleen. Siirron suoritti Vanha Moision Antti kevään viimeisillä rekikeleillä.

Vanha hautausmaa jäi uuden kirkon valmistuttua hoidotta ja metsittyi. Vira kertoo hakanneensa valkoisia ruusuja ja käsi-varren paksuisia sireenejä etsiesään ja raivatessaan omaa sukuhautaansa. Kun vuosina 1927-28 katettiin kirkko päreillä, huomattiin hautausmaan heikko kunto ja sieltä hakattiin liika puusto ja alettiin hoitaa samalla tavoin kuin uuttakin.

KAKSI KARKUN KANTTORIA

Grönros

Viime vuosisadan lopussa ei Karkussa ollut koulutettua kanttoria. Virkaa hoiti Viktor Ferdinad Grönros, joka eli 1831-1902. Usein hänestä käytetään nimitystä esiveisaaja. Kirkkolaulua olikin johdettava laulaen, koska vanhassa kirkossa ei ollut urkuja.

Grönros oli hyvä veisaaja, ihmisten mielestä paljon parempi kuin seuraajansa kanttori Bähr. Kun hän istui seurakunnan yläpuolella omassa pulpetissaan kirkon eteläseinällä, hänen äänensä kuului varmasti kirkon joka soppeen.

Omapäinen hän oli ja hänen kielenkäyttönsä oli joskus karkeaa. Rovastikaan ei saanut häntä kuriin. Hänellä oli kirkonmieheksi huonoja tapoja, sillä hänellä oli Juurakonkylässä jalkavaimo, niinkuin silloin sanottiin. Hän oli tämän vuoksi kirkkoraadin edessä nuhdelta-
vanakin, mutta se ei auttanut.

Grönrosilla oli pirtti kirkon vieressä Lukkarinkalliolla, josta seurakunta oli luovuttanut hänelle tontin. Hän osti Juurakon pakarirakennuksen ja rakensi siitä kalliolle pirttinsä. Alueelta niitetyn heinän latona oli vanha kellotapuli. Hänen kuoltuaan Kalle-niminen poika myi talon Venla Rosnellille, joka siirsi sen Aarikan maasta ostetulle tontille. Rosnellin kuoleman jälkeen rakennus jäi Viralle, jolla oli tässä "Venlan pirtissä" 1970-luvulla museo. Hän oli koonnut siihen suuren joukon vanhoja karkkulaisia esineitä.

Kerran oli rippikirjoitus menossa vanhan kirkon sakaristos-
sa. Grönros oli rovestin kanssa kirjaamassa ilmoittautumisia. Kutalan kirkkovene oli juuri lähdössä, kun eräs Kutalan miehistä muisti, että Ropon talo jäi ilmoittamatta. Hän palasi kirkolle ja yritti muiden ilmoittautujien takaa saada nopeasti puheenvuoroa, kunnes Grönros löi nyrkkinsä pöytään ja komensi:

- Haista sinä perssese, yks Kutala. Rovasti oli vieressä ja sanoi:
- Oi oi, oi oi.

Grönros oli tuttavallisempi ihmisten kanssa kuin kirkkoherra Bergroth. Joutuihan hän heidän kanssaan jokapäiväisissä asioissa enemmän tekemisiinkin kuin rovasti.

Kaarlo Bähr

Ensimmäinen seurakuntaan valittu koulunkäynyt kanttoriurkuri on Kaarlo Bähr, joka oli virassa 1904-1936. Hänen valintansa aikaan vanha ruotiäijä Taavetti Kallio sanoi:

- Bährillä on huono lauluääni ja hän päkättää alussa. Mutta kyllä naiset häntä äänestävät, kun on nuori, komea ja naimaton mies. Ehkä näin kävikin, koska hän tuli valituksi.

Kun kirkossa ei ollut urkuja, osti hän omilla rahoillaan urkuharmoonin, sillä "hän ei viitsinyt enää veisata niin kovalla äänellä ja olla esiveisaajana, vaan soitti". Harmooni oli sijoitettu kirkon kuoriin.

- Oli kesä, kun isoisäni vanha ystävä, Nantö, oli ollut kirkossa ja nähnyt ensi kerran urkuharmoonin, kertoi Kalle Jokinen. Hän poikkesi siitä melkein joka talossa kertomassa ja tuli vaarini luo. Jo eteisessä hän alkoi huutaa:

- Karkun kirkossakin on sitten urvut. Siellä se lukkari soitti ja huusi kuin perkele.

Kaikki eivät pitäneet harmoonista, koska sen ääni suuressa kirkossa oli heikohko, eikä kirkkoväki tahtonut pysyä oikeassa tahdissa, jos kanttori ei laulanut mukana.

Syksyllä 1913, kun jumalanpalvelukset olivat siirtyneet uuteen kirkkoon, Bähr osti pianon ja myi harmooninsa Paavin tyttarelle. Kun hän oli sulhasensa kanssa Viralla ja puhui häistään Jomalan kirkossa ja kertoi jättävänsä harmoonin äidilleen myytäväksi, Viran emäntä tarttui heti asiaan ja kysyi sen hintaa. Kauppa sovittiin ja harmooni siirtyi Viralle. Emäntä soitteli sillä virsiä ja pojat tapailivat renkutuksia, mutta heidät hätisteltiin aina soittimen luota pois. Tanssimusiikki ei sopinut harmoonille. Kun Viran tytär meni naimisiin Putajaan Sahakoskelle, annettiin harmooni hänelle.

Kun Bähr kerran pyysi pal-
kankorotusta, se myönnettiin hänelle ehdolla, että hän johtaa kirkkokuoroa. Se alkoikin lu-
paavasti molemmilla puolin seurakuntaa, mutta tyrehtyi pian, kun laulajat eivät tulleet harjoituksiin. Hän johti jonkin aikaa myös Karkun torvisoittokuntaa.

YHDISTYKSEN KIRJASTOON HANKITUT JA LAHJOITETUT KIRJAT 1998

Pentti Kalliovalkama: WANAEUS-SUKU 2. Vanhimmat perhetaulut, Tampere 1997

J.V. Ronimus: NOVGORODIN VATJALAISEN VIIDENNEKSEN VEROKIRJA V. 1500 JA KARJALAN SILLOINEN ASUTUS. Yliopistollinen väitöskirja. Joensuu 1906 (moniste)

Raimo Vasara: MOUHIJÄRVEN RIPPIKIRJAIN KERTOMAA. Isäntiä torppareineen 1858-1891
Tampere 1998

LEMPÄÄLÄ; vihittyjen luettelosta 1719-1809 sukunimelliset sotilaat ja käsityöläiset 1729-1809 ja historiankirjojen vihityt (moniste)

Toimittaneet Lahja-Irene Hellemaa, Anja Jussila ja Martti Parvio: KIRCKO-LAKI JA ORDNINGI 1686
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 444. Juva 1986

Olavi Kangasniemi: MIKKOLA-KILPIJOKI-KANGASNIEMI-SUVUN VAIHEITA 1707-1995
Tampere 1995

SUOMEN SUKUTUTKIMUSSEURAN VUOSIKIRJA, Genealogiska samfundets i Finland Årsskrift 39
Turku 1969 Åbo

Mauno Jokipii: SUOMEN KREIVI- JAVAPAAHERRAKUNNAT I, Historiallisia tutkimuksia XL VIII:1
Suomen Historiallinen Seura, Forssa 1956

Toimittaneet Liisa Poppius ja Ilma Orkamo: UUSI SUKUKIRJA I, Suomen Sukututkimusseuran julkaisuja
Genealogiska Samfundets i Finland Skrifter XVI. Toinen vihko, Litzelius, Lizelius, Litzell, Poppius, Rosendahl, Tuderus, Tudor.
Helsinki 1943

Toimittanut Eila Penninkilampi: PALTAMON SEURAKUNNAN RIPPIKIRJA 1738-1744
Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 20. Oulu 1998

Koonnut Juho Laesvuori: KRISTIINA ELISABETH SALVENIUS. Jälkipolvitauluja. 1998

Pertti Ruokonen: AITOLAHDEN RUOKOSELTA KESKIAJAN RUHTINASHOVEIHIN
45 sukupolvea. 1998

Pertti Ruokonen: AARNE JA AINI MÄNTYLÄN ESIPOLVITAUULUT. 1989/1994

Pertti Ruokonen: JÄÄSKEN LITTULAN KYLÄN AHTIAISTEN ESIPOLVITAUULUT. 1991/1998

Koonnut Aarre Läntinen: MAAKIRJA V. 1905 – HÄMEEN LÄÄNI.

Koonnut Aarre Läntinen: TAMPEREEN SEUDUN RATSASTALOT JA RUSTHOLLIT

Anneli Amé: MATTI JA EMMA MAIJALAN SUKU. Salo 1998

Jorma Ärölä: ÄRÖLÄN SUKU. Vesilahden Ärölän suvun vaiheita

Toimittaneet Kirsi-Marja Tuominen, Jussi Koivuniemi, Sari Oikarinen, Jarmo Oikarinen:
KANSA JA KUMOUS, Modernin Euroopan mufroksia. Suomen Historiallinen Seura. Historiallinen Arkisto 111. Helsinki 1998

Klaus Castrén:
SUOMEN 4. OULUN TARKKAMPUJAPATALJOONAN PÄÄLLYSTÖ 1880-1901
Genealoginen luettelo. Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 5. Oulu 1981

Koonneet Keijo Itävuori ja Kaisu Ranta: ESIPOLVITAUULUJEN KOKOELMA HAKEMISTOINEEN
Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 7. Oulu 1986

Toimituskunta: Markku Kuorilehto, Maija-Liisa Pukinkorva, Kaija Salmi, Timo Sarkkinen, Heikki Saitiala, Jukka Vaarnanen:
LUMIJOEN SEURAKUNNASSA KUOLLEITA 1825-1866. Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 9. Oulu 1989

Åke Backström: SUOMEN 3. OULUN RUOTUJAKOISEN TARKKAMPUJAPATALJOONAN PÄÄLLYSTÖ 1854-1868.
Genealoginen luettelo. Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 10. Oulu 1991

Jukka Vaarnanen: SOTKAMON SEURAKUNNAN RIPPIKIRJA 1683-1697
Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 11. Oulu 1991

Jukka Vaarnanen: SOTKAMON SEURAKUNNAN RIPPIKIRJA 1698-(1711)
Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 12. Oulu 1991

Toimituskunta: Paula Kesti, Markku Kuorilehto, Timo Sarkkinen:
LUMIJOEN ROKOTUSLUETTELOITA 1811-1903. Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 13. Oulu 1991

Toimittanut Maija-Liisa Pukinkorva: (Keijo Itävuori-Heikki Saitala-Evert With)
SUKUTUTKIJAN SANASTO. Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 14. Oulu 1992

Jukka Vaarnanen, Timo Sarkkinen: SOTKAMON SEURAKUNNAN RIPPIKIRJA 1728-1734
Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 15. Oulu 1992

Timo Sarkkinen, Jukka Vaarnanen: KAJAANIN, PALTAMON JA SOTKAMON SEURAKUNNISSA AVIOLIITTOON
KUULUTETTUJA 1733-1748. Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 16. Oulu 1992

Jukka Vaarnanen, Timo Sarkkinen: PALTAMON SEURAKUNNAN RIPPIKIRJA 1731-1737
Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 17. Oulu 1993

Markku Kuorilehto, Timo Sarkkinen, Arto Seppälä: TYRNÄVÄN SEURAKUNNAN RIPPIKIRJA 1703-1708. Oulun
Sukututkimusseuran julkaisuja 18. Oulu 1993

Jukka Vaarnanen, Timo Sarkkinen: SOTKAMON SEURAKUNNAN RIPPIKIRJA 1729-1734
Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 19. Oulu 1995

Jorma Räsänen: WANHA KORO. Tampere 1998

Jorma Räsänen: WANHA KORO SUKUKIRJAN HENKILÖLUETTELO. Tampere 1998

Jorma Räsänen: KAAVIN HEIKKILÄNMÄEN RÄSÄSET 1. Osa. Tampere 1998

Matti J. Kankaanpää: ALA-HÄRKÖSEN SUKU I uusittu ja lisätty painos. Jyväskylä 1998

Kyllikki Helenius: Tarinoita Tampereelta II. Tampere-Seuran julkaisuja 69, Tampere 1993

Heikki Manninen toim.: SUVUN NIMET KIRJOIHIN Opas sukujulkaisun tekijälle. Sukuseurojen Keskusliitto, Helsinki 1998

Koonnut Teuri Raevaara: GÖHLSTRAND suvun ja nimen vaihteita. Tampere 1998

Juhani Pöyhönen: SUOMALAINEN SUKUNIMIKARTASTO, Atlas of Finnish Surnames
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 693, Jyväskylä 1998

Toimittanut Esa Kuukka: KUUKAN SUVUT. Vantaa 1997

Kopiosto. Tekijänoikeusjärjestö: YKSINOIKEUDET YM. TEKIJÄNOIKEUS SUOJAA LUOVAA TYÖTÄ Helsinki 1998.
KUVATAITEEN TEOKSEN, VALOKUVATEOKSEN JA VALOKUVAN SUOJA. Helsinki 1998. DIGITAALITEKNIikka &
TEKIJÄNOIKEUDET KOPIOINTI JA NAUHOITUS OPPILAITOKSISSA. 1991 ja korjattu 1997

Lahden Seudun Sukututkijat ry: SUKUTUTKIJALUETTELO 1992. Lahti 1992

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura(SKS): 1998 JULKAISUJA.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura(SKS): ARKISTON AVAIN. Kansanrunousarkiston kortistot, hakemistot, luettelot ja lyhenteet.
Porvoo 1984.

Harri Talvoja: Viron sukututkimuksen historiasta ja tutkimusmahdollisuuksista Virossa

Raimo Vasara: MOUHJÄRVELÄISIÄ VIHITTYJÄ VUOSILTA 1839-1899. Mouhijärvi tietoa, 1998

Anna ja Olavi Tervo toimittaneet: ESIPOLVIHAKEMISTO I – KAINUU. Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 21, Oulu 1998.

PIRKANMAAN SUKUTUTKIMUSSEUROJEN JA VIRON SUKUTUTKIMUSSEURAN YHTEISTYÖ KÄYNNISTYI

Retkeläiset yhteiskuvassa Tallinnan kaupunginarkiston edessä. Eturivissä keskellä Harri Talvoja ja Yrjö Halmari

(kuva: Ritva Lindbäck)

Valkeakosken Sukututkijat ry on puheenjohtajansa Yrjö Halmarin johdolla luonut yhteistoimintaa paitsi Pirkanmaan sukututkimusseurojen myös Viron Sukututkimusseuran välillä. Puheenjohtaja Yrjö Halmarin ja Viron sukututkimusseuran puheenjohtajan Harri Talvojan parin vuoden ajan käymä kirjeenvaihto ja puhelinkeskustelut johtivat Pirkanmaan sukututkimusseurojen ja Viron sukututkimusseuran yhteistapaamiseen Tallinnassa 09.-10. Lokakuuta. Tapaaminen oli merkittävä, sillä se oli ensimmäinen Suomen paikallisten sukututkimusseurojen ja Viron sukututkimusseuran välillä. Vierailun huomioi myös Eestin televisio.

Loistava alku yhteistyölle

Pirkanmaalta matkusti 33 sukututkijaa kahdeksasta eri Pirkanmaan kunnasta Valkeakosken Seudun Sukututkijat ry:n Yrjö Halmarin johdolla Tallinnaan parin päivän matkalle Viron sukututkimusseuran vieraaksi. Mukana oli virallinen edustus neljästä Pirkanmaan alueella toimivasta sukututkimusseurasta: Akaan, Nokian, Tampereen ja Valkeakosken sukututkimusseuroista.

Ensimmäisenä päivänä oli virallinen tapaaminen Viron sukututkimusseuran edustajien kanssa hotelli Van Manassa. Tilaisuudessa Viron sukututkimusseuran puheenjohtaja Harri Talvoja toivotti suomalaisvieraat terve-

tulleeksi ja kertoi Viron sukututkimusseuran (Eesti Genealoogia Seltsin) toiminnasta sekä sukututkimuksesta Virossa. Pirkanmaalaisten puolesta tervehdyksen esitti Valkeakosken Seudun Sukututkijoiden puheenjohtaja Yrjö Halmari. Hän myös kertoi Valkeakosken Seudun Sukututkijat ry:n toiminnasta ja erityisesti julki toi tyytyväisyytensä siitä, että yhteistyö Viron ja Pirkanmaan paikallisseurojen kanssa on lähtenyt erinomaisesti liikkeelle. Myös kaikki en muiden mukana olleiden yhdistysten edustajat toivat oman yhdistyksensä tervehdyksen ja esittelivät lyhyesti oman yhdistyksensä toimintaa.

Tutustuminen Tallinnan kaupunginarkistoon

Suomalaisen sukututkijan kannalta tärkeimmät arkistot Virossa ovat Tallinnan kaupunginarkisto ja Tarton historiallinen arkisto. Koska vierailumme kohteena oli Tallinna, niin pääkohteenamme oli Tallinnan kaupunginarkisto. Tallinnan kaupunginarkisto sijaitsee vanhassa kaupungissa, historiaa henkivässä, 1200-luvulta peräisin olevassa rakennuksessa. Arkiston vanhin asiakirja on Modenan piispan Vilhelmin legaliteetti vuodelta 1237.

Arkiston apulaisjohtaja esitteli arkiston toimintaa ja arkiston kokoelmat. Suomalaisten sukututkijoiden kannalta tärkeimmät asiakirjat Tallinnan kaupunginarkistossa ovat Tallinnan kaupungin väestöluettelot 1400-luvulta 1700-luvun lopulle ja Tallinnan kirkonarkiston asiakirjat 1600-luvulta vuoteen 1939. Kirkollisista asiakirjoista tärkeimmät suomalaista sukututkijaa ajatellen ovat Mihklin ruotsalaisen seurakunnan fondit vuosilta 1690-1939.

Sukututkimus Virossa

Virossa sukututkimuksen aloitti balttilainen aatelisto, jolle oli tarpeellista selvittää moisoiden ja omaisuuden perimysjärjestys sekä aatelistoon kuulumisen todistaminen.

Sukututkimus Virossa on kokonaisuudessaan varsin nuorta, vasta tämän vuosisadan vaihteessa alkanutta. Sukututkimuksen isänä Virossa pidetään tartunmaalaista pappia Martin Lippiä (1855-1923), joka vuosisadan vaihteessa ryhtyi tekemään

sukututkimusta systemaattisesti tunnetuksi ja suoritti käytännön sukututkimusta.

Viron sukututkimusseura (Eesti Genealoogia Selts) perustettiin 12. kesäkuuta 1931. Seura toimi aktiivisesti ja se loi kansainvälisiäkin yhteyksiä. Seura pystyi toimimaan ainoastaan kahdeksan vuotta, mutta se sai Siinä ajassa tehtyä valtaisan sukututkimustyön. Tiedossa on, että tutkimuksia ehdittiin suorittaa 2000 suvusta. Kaikki tutkimukset eivät ole kuitenkaan säilyneet.

Viron sukututkimusseura lopetettiin 3. joulukuuta 1940 Neuvostoliiton miehityksen seurauksena kommunistisen ideologian vastaisena ja seuran kaikki varat takavarikoitiin. Sodan jälkeen sukututkimus jatkui "maan alla" erilaisten tutkimusnimikkeiden varjossa.

Neuvostojärjestelmän hajottua perustettiin Viron sukututkimusseura (Eesti Genealoogia Selts) uudelleen 5. toukokuuta 1990. Tämän jälkeen on eri puolille Viroa perustettu sukututkimuksen neuvontapisteitä sekä Tallinnaan, Tarttoon ja Viljandiin taloudellisesti itsenäiset sukututkimuskeskukset. Viron sukututkimusseuraan kuuluu tällä hetkellä parisen sataa jäsentä.

Virolaisilla on sukututkimuksen alueella vielä monia ongelmia. Asiakirjojen mikrofilmaus on aloitettu kymmenkunta vuotta sitten, mutta mikrofilmejä ei vielä ole yleisesti sukututkijoiden käytettävissä. Myöskään asiakirjojen kaukolainausta ei sukututkijoille järjestetä. Huomattavan ongelman muodostaa neuvostoajan jäänteinä oleva arkistojen organisatorinen ra-

kenne. Arkistot jakaantuvat hallinnollisesti arkistoviranomaisten alaisuuteen ja siviilirekisteriviranomaisten alaisuuteen kuuluviin arkistoihin. Arkistoviranomaisille kuuluvat arkistot ovat julkisia, siviilirekisteriviranomaisille kuuluvat arkistot eivät. Ongelmia syntyy, koska kirkollisia arkistoja on kummankin sekä arkistoviranomaisen että siviiliviranomaisten arkistoissa.

Virolaiset sukututkijat vierailulle Pirkanmaalle

Pirkanmaalaisten ja Virolaisten sukututkijoiden yhteistapaaminen onnistui yli odotusten. Valkeakosken Seudun sukututkijat ry esitti isäntäseurana Viron sukututkimusseuralle vierailukutsun Pirkanmaalle keväälle 1999. Vaikka Valkeakoskelaiset ovatkin vierailun isäntänä, tullaan vierailu järjestämään mukana olleiden seurojen yhteistyönä.

Viron Sukututkimusseuran puheenjohtaja Harri Talvoja
(kuva: Hannu Ranta)

**Kuvia matkasta lisää takakan-
nessa.**

YHDISTYKSEN KIRJASTOON TULLEET LEHDET 1998

Eesti Genealogia Selts:

PÕLVNEMISLUGU Nr.	1 november 1997.a.
"	" 2 veebruar 1998.a.
"	" 3 märts 1998.a.
"	" 4 aprill 1998.a.

EGS-I TALLINNA OSAKONNA LAUALEHT

Helsingfors Släktforskare r.f.: SLÄKTFORSKAREN 1,2/1998

Keravan Seudun Sukututkijat ry: SUKUVAKKA 1/1998

Keurusselän Seudun Sukututkijat ry: Jäsentiedote 1,2/1998

Kymenlaakson Sukututkimusseura ry: VUOSIKIRJA 1 1997 Ibidem

Lahden seudun sukututkijat ry: SUKUSET 1,2/1998

Oulun Sukututkimusseura ry: OULUN SUKUTUTKIJA 1997/1,2, 1998/1

Parkun sukuseura: PARKUN SUKUSANOMAT 2/1997

Salon seudun sukututkijat r.y.: JÄSENTIEDOTE 1,2/1998

Satakunnan Sukututkimusseura ry: VUOSIKIRJA 1997

Sukuseura Sorrit: SORRIN SUKUVIESTI 4

Sukuseurojen Keskusliitto ry: SUKUVIESTI 6/1997, 1,2,3,4,5,6/1998

Sukutietotekniikka ry: SUKUTIETO 1,2,3,4/1998

Suomen Historiallinen Seura: JÄSENLEHTI 1,2,3/1998

Suomen Sukututkimusseura: GENOS 4/1997, 1,2,3,4/1998

Suur-Ikaalisten Sukututkijat ry: JÄSENTIEDOTE 1/1998

Tampereen seudun sukututkimusseura ry: ORPANA 1,2/1998: VUOSIKIRJA 1997 XVIII:2, 1998 XIX:1

Tampere-Seura: TAMMERKOSKI 1,2,3,4,5,6,7,8,9-10/1998

Turun seudun sukututkijat ry: ANINKAINEN 1,2,3/1998

Vantaan Sukututkijat ry: SUKURI Jäsenlehti 4/1997, 1,2,3,4/1998

Vartiaiset ry: VARTIAISTEN VIESTI 4/1997, 1,2,3/1998

Vasa Släkt- och Bygdeforskare rf: MEDLEMSBLAD för VSBF 1,2,3,4,5,6,7/1998

Pirkanmaalaisten ja virolaisten sukututkijoiden ensitapaaminen sujui ennakko-odotusten mukaisesti. Etualalla kuvassa vasemmalta Tampereen seudun sukututkimusseuran puheenjohtaja Pekka Nuottajärvi, Valkeakosken seudun sukututkijoiden puheenjohtaja Yrjö Halmari, Viron sukututkimusseudun puheenjohtaja Harri Talvoja ja Akaan seudun sukututkijoiden virallinen edustaja Tuulikki Rupponen, jolla myös on suku-yhteyksiä Viroon.

(kuva: Hannu Ranta)

Tallinnan kaupunginarkistossa apulaisjohtaja kertoi arkiston kokoelmista ja tutustutti vieraat arkistoon. Apulaisjohtajan esitelmää kuuntelemassa eturivissä vasemmalta: Kaija-Maija Kantala-Storey, Tuulikki Rupponen, Kirsti Mero, Pauli Mero, Yrjö Halmari, Anja Nieminen-Porkka, Pekka Nuottajärvi ja Seija Pessi.

(kuva: Hannu Ranta)